

“POST-HELSINKİ” DÖNEMDE TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ

Prof. Dr. Tuğrul ARAT

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Milletlerarası Özel Hukuk Bölümü Ana Bilim Dalı Başkanı

Oturum Başkanı (Tunay KÖKSAL, Rekabet Kurumu Uluslararası İlişkiler Müdürü) - Sayın İkinci Başkanım, Sayın üyelerimiz, sayın katılımcılar; hepimizin yakından takip ettiği gibi 10-11 Aralık 1999 tarihinde geçen binyılın son ayı içerisinde gerçekleştirilen “Helsinki Zirvesi”nde, yani Avrupa Birliği devlet ve hükümet başkanları zirvesinde Türkiye’nin Avrupa Birliğine tam üyeliğinin resmen teyit edilmesi ve ilan edilmesinin ardından Türkiye, bilindiği gibi Avrupa Birliğine tam üye adayı 13 ülkeden biri haline gelmiştir.

Biz de bugün bu konuyu ele almak ve bu “...Helsinki Sonrası” dönemde Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin gelişimi hakkında değerli yorumlarına başvurmak üzere Sayın Hocam Profesör Doktor Tuğrul Arat’ı konuşmacı olarak davet ettik, kendileri de teşekkür ettiler.

Ben konuşmaya geçmeden önce izin verirseniz, belki büyük kısmımız yakından tanıyoruz ama, Sayın Hocamın özgeçmişinden bahsetmek istiyorum.

Profesör Doktor Tuğrul Arat, lisans ve doktora öğrenimini hukuk alanında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde tamamladıktan sonra aynı fakültede doçent unvanını aldı. Daha sonra 1983 yılında aynı fakültenin Milletlerarası Özel Hukuk Bölümü Ana Bilim Dalı Başkanlığına atandı ve kendisi halen bu görevi sürdürmektedir. Daha sonra Sayın Arat, 1989 yılında Devlet Planlama Teşkilatı AT ile İlişkiler başkanlığında; Hukuk, Eğitim ve İzleme Dairesi Başkanı olarak görev aldı. Yine 1992’de aynı teşkilatta Avrupa Birliğiyle İlişkiler Genel Müdürü oldu ve kendisi halen bu görevi sürdürmektedir. Aynı zamanda Sayın Hocam Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Araştırmaları Bölümünün de başkanlığını yürütmektedir ve yine Ankara Hukuk Fakültesinin yanı sıra, Orta Doğu Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde de, Avrupa Topluluğu

Hukuku derslerini vermektedir. Kendisine teşekkür ediyor ve sözü kendisine bırakıyorum.

Prof. Dr. Tuğrul ARAT - Sayın Başkan, sayın üyeler ve değerli arkadaşlarım, konuklar; aslında böyle fazla yayıldığına bakmayın bunların hepsini anlatacak değilim. Fakat Avrupa Birliği konusu, Avrupa Birliği Türkiye ilişkileri o kadar aktüel bir konu ki, uzunca bir dönemden beri herkes çok şey söylediği için ben hangi konu doğru, hangi konu yanlış zaman zaman karıştırıyorum. O nedenle bütün kaynakları beraberimde böyle taşıyorum ki, benden daha böyle akli evvel birisi çıkıp da benim aklımı karıştırırsa hemen bakarak, kendimi tekrar yerine oturtuyorum.

Gerçekten Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri açısından konu günümüzde çok konuşulan bir konu haline geldi ve herkes çok şey konuşuyor. Ama her yiğidin bir yoğurt yiyişi var, onu takdir edecek olan herhalde herkesin kendi açısıdır. Ben de kendi yoğurt yiyiş usulüme uygun olarak bugün size önce Avrupa Birliği, sonra Avrupa Birliği-Türkiye ilişkileri ve daha sonra da, peki bundan sonra ne olacak konularında tahlil ve görüşlerimi açıklamaya çalışacağım.

Bana ayrılan saat olarak iki saat olarak görünüyor, bunun 50 dakika kadarını biraz geç başladığım için kendi sunuşuma ayıracağım, ondan sonra da bir soru-cevap kısmına bırakacağım. Bunun için de belki çok fazla şeyi bir arada, satır başları halinde sunmak zorunda kalacağım için şimdiden özür dilerim; ama bunu sadece ileriye dönük olarak tartışmalara hem zaman ayırmak, hem de o satır başlarından sizi daha çok ilgilendirenleri biraz daha açmak amacıyla yapıyorum. Anlaşılmaz bir şey olursa zaten onu tartışmalarda ele alacağız demektir.

Bunu söyledikten sonra hemen Avrupa Birliği konusuna bakmak istiyorum. Çünkü Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri konusunu iyi bilmek için, önce Avrupa Birliği nedir ve nereye doğru gidiyor konusuna çok iyi bakmak gerekir ve galiba Türkiye’de oldukça az bilinen kısmı demeyelim de, belki az ilgilenilen kısmı oluyor olayın, herkes Avrupa Birliği-Türkiye ilişkilerine doğrudan doğruya girip o konuda değerlendirme yapmayı tercih ediyor, Avrupa Birliği konusuna bakmadan önce...

Ama Avrupa Birliğinin kendisi çok ilginç bir olaydır. Avrupa Birliği herhangi bir uluslararası örgüt değildir, Avrupa Birliği herhangi bir uluslararasılaşma hareketi de değildir. Avrupa Birliği aslında tarihsel olarak çok uzun zamandan beri devam eden Avrupa özleminin bir anlamda günümüzde

gerçekleşmesi olayıdır. Bu, Avrupa'nın bütünleşmesidir; bu bugüne ait bir olay değil; söylediğim gibi tarihsel bir olaydır.

Tarihin muhtelif safhalarında, Avrupa'da yapılan bütün büyük mücadeleler Avrupa'nın bütünleşmesi uğruna yapılmıştır. En azından günümüzde Avrupa entegrasyonu hareketi, Avrupa okullarında bu şekilde ele alınmakta ve bu şekilde tahlil edilmektedir. Bu açıdan baktığımız zaman "PaxRomana'dan, PaxChristian'a yani Hıristiyan barışına, Roma barışına, Napolyon barışına, Hitler barışına kadar bütün barış girişimleri, hep Avrupa'nın bütünleşmesi uğruna yapılmıştır. Bu girişimlerin tek bir ortak özelliği vardı; bunlar Avrupa'yı zorla, şiddetle ve kendilerinin güvendikleri orduları vasıtasıyla birleştirmeyi düşünmüş kişilerin başlattıkları hareketlerdi ve sonuçları hep aynı oldu, güçleri yettiği ölçüde.

Güçlerinin bittiği yerde, ki fizik güç mutlaka bir yerde ya kendisinden daha üstün bir güçle karşılaşılıyor, ya da zaman içinde kendi gücünden kaybettiği için zayıflıyor ve sonuçta iddiasını kaybediyor. Bu adeta eşyanın tabiatından doğan bir kanun, bu nedenle de er veya geç bu hareketler başarısızlığa mahkum oldu.

Fakat özellikle son hareket, yani Hitlerin teşebbüs ettiği Avrupa'nın bütünleşmesi hareketi Avrupa'ya oldukça pahalıya mâl oldu, galibiyle, mağlûbuyla Avrupa o kadar zor bir noktaya gelmiştir ki, Avrupa aslında bırakın bütünleşmeyi, ayağa kalkmak için birlikte olmak zorundaydı, galibiyle mağlûbuyla. Aksi takdirde Avrupa ayağa kalkamayacaktı.

Hem bir yandan dünyanın heybetli politik gücü, öbür yandan fevkalâde refah içinde yaşamaya alışmış, ekonomik olarak üstün bir toplumun yerinde yeller esiyordu ve oradan kalkabilmesi için her bir toplumun, bir diğerine ihtiyacı vardı. İşte bu ihtiyaçtır ki, Avrupa Birliği hareketinin bir anlamda başlangıcı olmuştur.

Bunu tabii destekleyen birkaç batılı unsur vardır; bunlardan bir tanesi demin de arz ettiğim gibi, tarihsel olarak Avrupa'nın bütünleşmesi, adeta bir işbirliği şeklinde Avrupalılarda yer almıştır, haydi yeniden birleşme ve tabii bütünleşme hareketi, ikincisi Amerika Birleşik Devletleri Avrupa'nın kalkınabilmesi için tahsis edeceği mali imkânları bir tek şarta bağlamıştı; bütünleşerek, organize olarak, bu imkânları optimal biçimde kullanma kararlılığını fiiliyata intikal ettirdiği takdirde bu parayı veririm dedi, Amerika Birleşik Devletleri, özellikle Amerikan Parlamentosu dolayısıyla şarta bağladı.

Dolayısıyla Amerika Birleşik Devletlerinden kendine gelebilmek için elde edeceği mali yardım amacıyla böyle bir harekete girişmek zorundaydı Avrupa ve nihayet üçüncüsü de bir korkulu düşman ortaya çıkmıştı; Doğu Avrupa dediğimiz ya da Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliğinin çevresinde bütünleşen “Sosyalist Hareketi” temsil eden Avrupalı da dahil devletler ve buna karşı Avrupa kendisini güçlü hissetmek zorundaydı, ama tek başına kendisini güçlü hissetmek zordu. Dolayısıyla biraraya gelerek, bu büyük tehlikeye karşı birtakım tedbirler alabilirdi.

Hemen burada bir dipnot; günümüzde hep söyleniyor, Avrupa Birliği hareketinin nedenlerini söylerken Amerika’ya karşı bir rakip hareket biçiminde değerlendirilir veya A.B.D.’nin kendisine rakip olabilecek böyle bir bütünleşme hareketini reddettiği, hep onunla uğraştığı şeklinde bazı imalar yapılıyor, külliye yanlış bir değerlendirmedir. A.B.D. desteklemiştir, desteklemeye devam edecektir.

Ticarî rekabet, bizim anladığımız anlamda bir siyasî rekabet olayı halinde değerlendirilmemektedir, Batı dünyasında. Bunun altını çizmek istiyorum, çünkü buna dayalı olarak çok yanlış yargılara varılıyor Türkiye’de, yanlış bir varsayım; A.B.D. doğrudan doğruya desteklemiştir Avrupa Topluluğu oluşumunu, tam anlamıyla ters bir değerlendirmedir.

Peki dediler birleşme tamam, ama nasıl bir birleşme?.. Yeniden birleşmede savaş asla, güce başvurma asla! Çünkü sonuç belli oluyor, o halde rızaya dayalıdır birleşme. Rızaya dayalı birleşmenin şartları nedir? İki şartı vardır; birincisi acil ihtiyaçlar, öncelikli ihtiyaçlar neyse onlar ortaya konulacaktır, ki o ihtiyaçların görülmesi için bir ortaklık herhalde çok soyut amaçlı bir ortaklıktan daha çok rızaya dayalı olacaktır. Bundan daha acil ihtiyaç olamazdı, harap olmuş bir Avrupa; galibiyle, mağlûbuyla. Galibini, mağlubundan ayırmanız mümkün değil, öyle bir Avrupa’da siz bırakın kalkınmayı, günlük ihtiyaçlarınızı karşılamak mecburiyetindesiniz, bunu ancak bir araya gelerek yapacaktınız.

İlk amaç, Avrupa’nın kendine gelebilmesi için, ekonomik olarak belli bir düzeye gelebilmesi için birleşme, eğer mümkün olursa ondan sonra halkını daha müreffeh hale getirebilmek için bunun ilerletilmesi; yani amaç gündelik ihtiyaçlardan hareketle bir ekonomik bütünleşme hareketi olarak belirleniyordu.

Ancak bu da yeterli değildi. Rızaya dayalı birleşmenin ikinci bir şartı vardı; rızaya dayalı birleşmenin kendisine özgü bir organik yapısının, bir çatısının, bir mekanizmalar bütününde de temsil edilmesi ya da kendisini ortaya koyması lâzım, aksi takdirde işlemezdi bu birleşme olduğu yerde kalırdı veya yine

önce rızaya dayalı birleşilir, amaç soyut olarak karşımızda, ne kadar soyut olursa olsun siz onu mekanizmalarla desteklemezseniz, o amaca gitmek için aranızda yapacağınız her türlü görüşme, tartışma sizi ister istemez yine ayırmaya yöneltecektir.

Çünkü herkesin, amacı olanlar için öne süreceği yol biraz da kendi bireysel menfaatinden kaynaklanıp farklılık teşkil edecektir, o halde bunu objektifleştirmek gerekiyor; yani yolun icaplarını objektifleştirmek, bu icapların yerine getirilmesi usullerini objektifleştirmek, tabii bunu söyler söylemez insanoğlunun elinde tek mekanizma kalıyor; hukuk. Hukuk aracılığıyla ekonomik bir entegrasyon, rızaya dayalı bir bütünleşme hareketinin iki vazgeçilmez unsuru olarak belirlendi.

Bu nedenle Avrupa ilk defa ve cebren, zorla bir kimsenin ideolojisi yönünde değil, somut bir amaç, ekonomik olarak kendisini önce belli bir seviyeye getirecek kadar kalkındırarak, sonra da daha müreffeh bir toplum olma yolunda geliştirecek olan bir bütünleşme hareketini destekliyordu.

İkincisi bu bütünleşme hareketinin başarıya ulaşması için öngördüğü usul, süreç, mekanizmalar sistemiye hukukiydi. Hukuk normları vasıtasıyla bu bütünleşme hareketinin ilkeleri, normları ortaya konacaktı ve yine hukuki usüller çerçevesinde bunların uygulanması mümkün olacaktı, neden? Çünkü ancak o zaman bütün devletlerin tek tek bireysel, milli menfaatlerinin üstünde bir ortak menfaat, ortak için bu bütün amacın ve amaca giden ülkelerin objektif olarak bu ortaklığın temelini oluşturduğu şekilde formüle edilmesi mümkün olabilirdi. Ama bu formüle edilmiş yeterli değildi, bu formüle edilmişlerinde yine tarafsız organlarca işleyişlerinin denetlenmesi, yani hukuki organlarca işleyişinin denetlenmesi ve işleyişinde bizzati, hukuki usüllere bağlanması gerekiyordu.

Bu nasıl yapılacaktı? Bunun adının konulması gerekiyordu, bu uluslar arası bütünleşme hareketi eğer uluslararası bir örgüt vasıtasıyla olacaksa, uluslararası örgütün hukuk yaratma yetkisinin yaratılması meselesine getiriyordu bizi; çünkü o güne kadar, bugünde hâlâ klasik uluslararası hukukta, hukuk yaratma yetkisi sadece devlettedir, devletin egemenliğinden gelen bir yetkidir. Devlet egemenliğine dayalı olarak kendi unsurları üzerinde, yani; yönetim aygıtı, halkı, nüfusu, insan topluluğu ve ülkesi üzerinde hukuk yaratma ve bunu uygulama yetkisine sahiptir, egemenliğinden gelen bir yetki. Bu yetkiyi de asıl kendi ülkesi içinde kullanır, diğer hususlardaki kullanımları istisnadır. Peki şimdi bir uluslar arası örgüt kuruyorsunuz ve diyeceksiniz ki, hukuk yaratma yetkisine sahip, hukuken bunun açıklanması, hukukî gerekçesinin belirlenmesi lâzım; çünkü

hukukun üstünlüğünün geçerli olduğu ülkelerde, her hareketin hukuki gerekçesinin verilmesi gerekir, mesele o.

Yoksa, eğer hukukun üstünlüğüne çok fazla önem vermezseniz, bunu çözmek çok kolay, kurarsınız ve hukuk yaratma yetkisine sahiptir dedik ve dedik ya bitti o kural koyar dersiniz. Ama hukukun üstünlüğü o değil, hukukun üstünlüğü her şey hukukî gerekçesinde bulunabildiği bir ortamda ancak geçerli olan bir atmosfer, bir ilkesel ortam. Dolayısıyla önce bu sorunun cevabının verilmesi lâzım ve bu sorunun cevabı şu şekilde verildi: Devletlerin kendi ülkeleri üzerinde sahip oldukları bu ülkesel yetki dediğimiz, demin söylediğimiz egemenlikten gelen yetkiye dayanarak hukuk yaratmak alt yetkisi sınırlanacaktır, topluluğu oluşturan devletlerin.

Kurucu Antlaşmayla devletler kendi ülkelerinde belirli konularda hukuk kuralı koyma ve bu hukuk kuralı uygulama yetkilerini de belirli ölçülerde, değişik ölçülerde sınırlayacaktır, özellikle hukuk kuralı koyarken.

Konular itibariyle, şu konuda diyecekti ben bundan sonra hukuk kuralı koyma yetkimi tamamen kaldırıyorum. Şu konuda kısmen, şu amaçla sınırlandırıyorum, şu konuda ben şu kadar kural koyacağım, onun karşısında kural koyma kısmını şimdilik ortadan kaldırıyorum şeklinde devlet kendi rızasıyla, kendi yetkisinde sınırlama yapacak bütün devletler ve o zaman düzenleme boşlukları, hukuk kuralı koymak için gerekli olan konularda hukuk kuralı koyamama durumları ortaya çıkacaktı. Peki bu düzenleme boşlukları nasıl doldurulacaktı?

Antlaşmayla varsayılan biçimde Topluluklar lehine devletlerin feragat ettikleri, vazgeçtikleri yetkilerin yerine Topluluğa hukuk kuralı koyma yetkisini yine devletlerce tanımak zorunda. Niye devletlerce; ancak egemen devlet kendi ülkesi üzerinde hukuk kuralı koyma yetkisine kendisi bıraktığı gibi bir başkasına devredebilir, onun için.

Dolayısıyla Topluluğun temelinde egemenliklerin kısıtlanması olayı vardır, ama egemenliklerin kısıtlanması da egemenliğin bir tezahürü olarak ortaya çıkmıştır, onun da altını çizerim.

Topluluklara üye olmak, egemenliğin yok edilmesidir, egemenliğin yok sayılmasıdır; hayır aksine egemenliğin varsayılmasıdır. Çünkü egemenlik olmazsa, devletler ona karar veremezler. Dolayısıyla böyle zaman zaman zaman dipnotları çıktısı yapıyorum, çünkü bu dipnotları günümüzde Türkiye’de cari bazı

iddialara cevap teşkil etmektedir. Zamanımız olmadığı için bunları ancak dipnot şeklinde belirtiyoruz.

Kurucu Anlaşmayla devletler bir anlamda kendi yetkilerinden bir kısmını konu itibarıyla terk ederek, bir anlamda da terk edilen konulara da hukuk kuralı koyma yetkisini Topluluklar lehine antlaşmalar tanıyarak yeni bir oluşuma neden oldular. Uluslararası bir örgüte hukuk kuralı koyma yetkisi verdiler, bu insanlık tarihinde ilk kez ve halen de tek kez Avrupa Toplulukları lehine gerçekleştirilmiş olan bir nevi şahsına münhasır hukukî işlemdir; yetki terki ve yetki ihdas.

İki işlemin bir araya gelmesinden oluşan bir karma işlem; bir tarafta terk oluyor, aynı anda bir başka birim lehine ihdas oluyor. Bazı hukukçu arkadaşlarım için söylüyorum, bazıları buna yetki devri diyorlar, bu yetki devri değildir. Yetki devrinde esasen sahip olunan yetki, bir başkasına devredilir. Yetkinin sahibi her an o yetkiyi geri alma veya o yetkinin şartlarını değiştirme yetkisini elinde tutar.

Hâlbuki Topluluk hukukunda yetki bir kere Topluluğa tanındı mı, artık geri alınamaz. Dolayısıyla burada bir delegasyon demek doğru değildir, bunu Türkiye’de bazı hukukçu arkadaşlar söylüyor, Avrupa’da da bazı hukukçular böyle söylüyorlar. Burada gerçek anlamda delegasyon yoktur, burada gerçek anlamda bir yetki terki ve ihdası olayı vardır. Bu tabii kuramsal bir şey, o kadar üzerinde durmuyoruz.

Ancak şu önemli ki: Kurucu Antlaşma yürürlüğe girdiği andan itibaren, hukuk meydana getirme yetkisine sahip bir uluslararası aygıt ortaya çıktı ve o uluslararası aygıtın işlemesiyle günümüzde bir nevi şahsına münhasır, tür kişiliğine özgün; bir hukuk sistemi oluştu, bir dev, bir Avrupa Topluluğu Hukuku oluştu.

Bu Avrupa Topluluğu Hukuku, şu ana kadar anlattıklarımın ortaya çıkacağı gibi, Toplulukların asıl mühim yanıdır. Ekonomik entegrasyon olma özelliği Toplulukların özelliği değildir. Çünkü ekonomik entegrasyon bugün herhalde şöyle bir dünyayı tarasak yüzlerce değilse bile, onlarca ekonomik entegrasyon var; fakat hukukî araçlar vasıtasıyla işleyen bir ekonomik entegrasyon hareketi olma özelliği yalnız Avrupa Topluluğu Hukukuna aittir, Avrupa Toplulukları hareketine aittir. Bunun altını çizmek lâzım ve bunun altını çizerken de bir başka hususu bir kere daha hatırlatmak lâzım ki, Avrupa Topluluklarına üye olacak devletler egemenliklerinden değil ama, egemenlikten gelen birtakım yetkilerinin sınırlanmasına razı olma mantalitesine ulaşmış devletler olabilirler.

Eğer verdikten sonra çok pişman olunacak bir seviyedeyseniz bir devlet, o zaman hiç Avrupa Topluluğuna girmesin. Çünkü girdikten sonra uzun bir süre çok büyük ızdırıp çekecektir, kendini bulamayacaktır, kısır tartışmalar içinde boğulup gidecektir. Dolayısıyla önce bu yetki sınırlandırılmasına rıza gösterecektir, neden? Çünkü bu yetki sınırlandırmadır ki, bugün belirli alanlarda özellikle Topluluk hukuk kuralını koydu mu devlete sadece onu uygulamak düşer. Hem de onun yorumunu bile yapamaz devlet, kuralı; eğer yoruma muhtaç ise toplumun yetkili makamına gönderir. “Bunu benim adıma yorumlar mısınız, ne anlam taşıyor, ben bunun anlamı konusunda biraz tereddütlüyüm” der. O da der ki; ben şunu şöyle anlıyorum, devlet de onu uygular.

Bir de hemen söyleyeceğiz, bu yetki transferi; devletten öbür birime yetki transferi, terk ve ihdas şeklinde belirleyecektir transferi, dereceli ve aşamalıdır. Yani her konuda aynı şekilde ortaya çıkmaz, mutlak olarak yetkinin transfer edildiği alanlar vardır; tarım, dış ticaret vesaire, bazılarında da kısmen yetkinin transfer edildiği, kısmen yetkinin devletlerde kaldığı alanlar vardır.

Meselâ rekabet böyledir. Rekabet kısmendir, çünkü topluluk içi ilişkiler bakımından rekabet hukukunun düzenlenmesi Topluluğa bırakılmıştır, ama her ülke için ülkelerin kendi yetkileri devam etmektedir. Böyle kısmi yetki transferlerinde tabii ulusal yetkiyle, Topluluk yetkisinin karşı karşıya geldiğini görüyoruz. Bunun da ayrıca değerlendirilmesi, incelenmesi ve tahlili gerekir. Çok enteresan sorunlar ortaya çıkartan bir olaydır bu da, bunun altını da yine şöyle bir dipnot şeklinde çiziyoruz.

İkincisi aşamalıdır dedik; çünkü başlangıçta belli konularda bu yetki transferi yapılmıştır. Ama Topluluk hareketi genişledikçe, ki biz buna derinleşme diyoruz. Derinleştikçe Topluluğa transfer edilen yetkilerin alanı çoğalmıştır. Topluluğun düzenlenmesine giden konularda çoğaldığı gibi, Topluluğun düzenlenmesine giden konularda Topluluğun yetkileri de giderek çoğalmıştır. Dolayısıyla bu da bir aşamayı göstermektedir. Öyle alanlar vardır ki, mutlak olarak devletlerin yetkisine bırakılmıştır başlangıçta, bugün yavaş yavaş mutlak olarak Toplulukların yetkisine doğru yol almaktadır.

Bunu da böyle belirttikten sonra, Topluluğun gelişmesi nasıl olmuştur? Topluluk hareketinin gelişmesi şöyle olmuştur: İki yönde olmuştur; genişleme ve derinleşme diyoruz.

Bir; yatay entegrasyon dediğimiz Topluluk 6 devletle başlamıştır, bugün 15’i bulmuştur, önümüzdeki dönemde 13 ülkenin daha girmesi söz konusudur.

İlerde belki 30-31 devletten oluşacaktır. Topluluk devamlı olarak genişlemektedir, sayısal olarak, ülke sayısı olarak, yüzölçüm olarak ve nüfus olarak genişlemektedir.

Bir başka şey üzerinde de durmak lâzım, Topluluk nereye kadar genişleyecektir? Avrupa Kıtasıyla, hayır benim kanaatime göre de Avrupa Kıtasıyla da durmayacaktır Topluluk. Belki Topluluk, Topluluk olarak Avrupa Kıtasıyla sınırlı bir genişlemeye ulaşacaktır. Ama sistemi de Avrupa dışına şimdiden yaymaya başlamıştır.

Bunun en güzel örneğini güneyde görüyoruz. Güneyde, Avrupa toplulukları Akdeniz politikasıyla bugün Akdeniz havzasında yer alan ülkeleri, yani üye ülkelerin dışında kalıp da Akdeniz havzasında yer alan; Tunus, Fas, Cezayir, Mısır, Ürdün, İsrail, Suriye gibi ülkeler.

Bugün kendi sistemi içine alan bir yeni politikayı uygulamaya koymuştur. Bu sistem nedir? Bu sistem batı demokrasidir, siyasî bakımdan pazar ekonomisidir, iktisadi bakımdan ve hukukî bakımdan da hukukun üstünlüğü temeline dayalı, insan haklarına saygı esasına dayalı bu üç sistemi içinde barındıran bir yaşayış tarzını içine alan bir sistemdir ve bugün bu sistem Akdeniz kuşağında uygulanmaktadır. Buna Akdeniz ekonomik alanı denmektedir, Akdeniz ekonomik alanı uygulanmaya başlamıştır. 2010 yılında Akdeniz ekonomik alanının en önemli aşamalarından birisine ulaşılacağı düşünülmektedir. O da serbest bir ticaret alanı haline gelecektir, Akdeniz ekonomik alanı.

Bu yalnız malların serbest dolaşımı açısından değildir. Hizmetlerin serbest dolaşımı açısından, kapitalin serbest dolaşımı açısından, kişilerin mümkünse belki tedricen, belki biraz daha gecikmeli, ama mümkünse kişilerin serbest dolaşım alanı olmasıdır. Ne demektir bu?.

Bu şu demektir: Avrupa'nın çevresinde bir başka aynı esasları benimsemiş kuşak oluşmaktadır, bu güneyde.

Peki, doğu? Doğuda da aynı şey düşünülmektedir. Yani Bağımsız Devletler Topluluğu dediğimiz topluluğun bulunduğu bölgede, Avrupa aynı modeli uygulama yoluna girmiştir. Bugün "partnership" anlaşmaları dediğimiz yeni bir tür ortaklık anlaşmalarını kimlerle yapmaktadırlar, Bağımsız Devletler Topluluğuyla yapmaktadır, bir Rusya hariç. Diğerlerinin hepsiyle bu anlaşmalar yapılmıştır.

Bu anlaşmalar daha ciddi ortaklık anlaşmasına, bu devletleri Toplulukla olan ilişkilerinde götürecektir ön anlaşmalardır. Bu devletler yoksul devletlerdir, bu devletler daha henüz kendi sistemlerini bulamamış devletlerdir, bu devletlerin çok ciddi; siyasî, hukukî, iktisadî problemleri vardır. Dolayısıyla bunlarla hemen bir ortaklık anlaşması yapılamamaktadır. Oysa bu kuşağın kurulabilmesi için bir ortaklık anlaşması ortamının öncelikle oluşması lâzımdır. Dolayısıyla bu devletlerle; Ukrayna'sıyla, Ermenistan'ıyla, Gürcistan'ıyla, Azerbaycan'ıyla, Türkmenistan'ıyla, Kırgızistan'ıyla, Kazakistan'ıyla hepsiyle, "partnership" anlaşmaları yapmış.

Bunlara Topluluğun tek yanlı yardımını içeren bir sistem öngörmüştür ve bu işletilmeye başlanmıştır. Rusya bunun dışındadır, Rusya'nın anlaşması biraz farklıdır. Zaten eğer Rusya konusunda Avrupa'nın tereddüdü ortadan kalkacak olsa, daha hızla burada bu serbest alanı oluşturma yoluna girecektir. Ancak Avrupa hâlâ Rusya'nın gelecekteki davranışının ne olacağı konusunda kararsız olduğu için, burada biraz daha yavaş Akdeniz'deki kadar hızlı gitmemektedir. Daha yavaş ve daha temkinli olarak burada kendi sistemini kuran bir yaklaşımı uygulamaya çalışmaktadır.

Ama sonuç değişmeyecektir. Burada Avrupa sistemi; yani hukukî, iktisadî ve siyasî bakımından Avrupa değerlerine sahip bir sistemin uygulanması gerçekleşecektir.

Kuzeyde zaten böyle bir sistemin uygulanmasını gerektiren bir alan olmadığına göre, peki batıda ne olacaktır? Batıda zaten bugün bir devlet hariç, Fransa hariç, bütün Avrupa Birliğini meydana getiren ülkeler bugün bir Atlantik serbest ticaret alanının oluşumundan yana oy kullanmaktadırlar. Fransa'nın da ayak sürümesinin nedeni de, bu oluşum geç yürümektedir. A.B.D. kurmuş olduğu ... bu oluşuma çok yakın bakmaktadır, çok büyük bir ihtimalle ileride Amerikan kıtasında daha büyük girişimler de olacaktır. Belki bir Amerikan devletleri serbest ekonomi alanı konusunda girişimler vardır, belki bu gerçekleşecektir. Ama gerçekleşmese bile, Kuzey Amerika ile Avrupa arasında mutlaka bir Atlantik Serbest Ticaret alanı oluşturulması yönünde daha kesin adımlar atılacaktır.

Bu ne demektir? Bu şu demektir: Toplum bugün temsil ettiği; siyasî, ekonomik, hukukî sistem yalnız Avrupa'da kalmayacak, bunun dışına da çıkacaktır.

Burada bir dipnot koyuyoruz, peki neden bunu anlatıyoruz bu kadar geniş? Çünkü Türkiye'nin alternatifi var mıdır, sorusunun cevabı verilirken bu tablo gözönünde bulundurulmalıdır, o sebeple. Türkiye'nin alternatif vardır?

Vardır deniliyorsa, önce bu tablo gözönünde bulundurularak buna cevap verilmelidir. Çünkü, Türkiye'nin alternatifini aramak için Türkiye'yi eğer makas...

...ülkeleri toplulukla ilişki kurma, en azından kararlığı ve iradesi içine girmişlerdir. Dolayısıyla Türkiye'nin alternatifini bulmak için bu vakayı gözönünde bulandırmaktan başka da çare yoktur. Bugün Toplulukla ilişki içine girmeyecek ve alternatif olacağı düşünülecek devletler şunlardır, çünkü Topluluk onlarla ilişki kurmamıştır: Libya, Irak ve İran.

Derinleşme, yani dikey entegrasyonda gelişme nasıl olmuştur? Dikey entegrasyonda gelişme biraz önce söyledik, ekonomik entegrasyon hareketi olarak başlamış, 1980'lerin ikinci yarısında sosyal entegrasyon hareketi de haline gelmiştir. Sosyal amaçlı bir entegrasyon hareketi haline gelmiştir. Çünkü sosyal politikalarda demin söylediğimiz yetkilendirme hareketinin içine girmiştir. Topluluğun yetkilendirilmesi olayının içine girmiştir.

Daha sonra ünlü "Maastricht" hareketiyle ve o hareketi temsil eden kurucu anlaşması tadil eden antlaşmayla, "Maastricht" Antlaşmasıyla Avrupa Topluluğu siyasal bir boyutta kazanmıştır, entegrasyon bakımından. Gerçekten "Maastricht" Antlaşması Avrupa Topluluğunun bir kere örgütsel yapısını olduğu gibi bırakmıştır, örgütsel yapısında herhangi bir değişiklik yapmamıştır.

Onu galiba söylemeyi unuttuk, ama onu temsil eden üç uluslararası örgüt vardır; Avrupa Kömür Çelik Topluluğu, Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu, Avrupa Ekonomik Topluluğuydu zamanında, Avrupa "Maastricht" Antlaşmasıyla bu Avrupa Topluluğu olmuştur. Fakat bu üç örgüt de halen hayattadır, ölen falan yoktur.

Bazı laflar vardır; bir zamanlar Avrupa Ekonomik Topluluğuydu, sonra Avrupa Topluluğu oldu, hayır öyle bir şey yok. O günde Avrupa Topluluğuydu, sadece bu "Maastricht" ile ismi değişmiştir.

Avrupa Birliği başka şeyi simgeler, şimdi onu izah etmeye çalışacağım. Avrupa Topluluğu da vardır, Avrupa Topluluğu en geniş sektörel entegrasyonu temsil eden topluluktur ve belki de ileriye dönük olarak Avrupa entegrasyonuna asıl bünyesinde gerçekleştireceği topluluktur. Fakat iki topluluk daha vardır ki, onlarda örgütsel yapılarını ayrı ayrı muhafaza etmektedirler. Bunlar da nelerdir; Avrupa Kömür Çelik Topluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu. Bunlar bütünleşmiş, birleşmiş filan değildir.

Bugün biz topluluk boyutu dediğimiz zaman ya da ekonomik entegrasyon boyutu dediğimiz zaman bu üçünü beraber anlıyoruz. Bunların hepsi var, peki birleşme? Hiçbir zaman birleşme olmadı, birleşme sadece devlet yetkisine benzer yetkileri kullanan kurumlar bakımından oldu. Her bir örgüt ayrı ayrı kaldı, fakat her bir örgütün aynı olan devlet tesisini kullanan kurumları; Divanı, Avrupa Parlamentosu, Bakanlar Konseyi, Komisyonu birleşerek tek bir organ haline geldiler.

Fakat şu yanılmasın; Komisyon oldu diye, sadece adı Avrupa Toplulukları Komisyonu oldu.

Ama bugün hâlâ Avrupa Toplulukları Komisyonu, Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu için toplandığı zaman, Avrupa Atom Enerjisi Topluluğunu kuran Antlaşmalara göre toplanır. Usulü ve yetkileri o antlaşmaya göre bellidir. Bunlar bizden ayrıdır.

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu için toplandığında bu topluluk için toplanır. Bunlar birbirinden ayrılır, bunları birbiriyle karıştırmak mümkün değildir. Eğer Avrupa Toplulukları Resmî Gazetesine bakarsanız, zaten adı da bellidir; Avrupa Toplulukları Resmî Gazetesi, Avrupa Birliği Resmî Gazetesi değildir. Bu gazeteye bakarsanız, meselâ Bakanlar Konseyinin tüzüklerinde parantez içinde söyler, kısaltması nedir; “AKÇT” Tüzüğü ya da “AT tüzüğü” yani hangi örgüt için o anda karar verdiyse, o kararın türünü belirlerken mutlaka parantez içinde gösterir. Neden; çünkü ona göre değerlendirecektir.

Nereye kadar? İptal davası olsa ona göre değerlendirecektir, ihlal davası olsa ona göre değerlendirecek, bütün o tasarrufun ileri doğru hukukî değerlendirmeleri hep hangi örgüte aitse o örgütün temel belgelerine göre değerlendirilecektir, bunun da altını çiziyoruz.

Peki, Avrupa Birliği ne? Avrupa Birliği daha geniş bir entegrasyon hareketini temsil eden bir hareketin adıdır. Avrupa Birliği hareketi, Avrupa Birliği antlaşması da olmuştur. Ama Avrupa Birliği antlaşması olmuştur, ... ikiye bölünür. Bakarsanız birinci bölüm Avrupa Topluluğuna aittir, yani klasik boyuta, ekonomik entegrasyona aittir. Orada bu bahsettiğim üç kurucu antlaşmada değişiklikler gerçekleştirilmiştir.

İkinci bölüm önemli; ikinci bölüm siyasî birlik hareketine aittir. O yeni hükümler getiriyor ve siyasî birlik hareketi iki sütun dediğimiz, iki alt boyut daha

ekliyor Avrupa Topluluğuna; siyasî birlik siyasî entegrasyon boyutunu getiriyor ve onu ikiye bölüyor. Böylece üç alt boyutta gelişme gösterecektir, “Maastricht” Antlaşması, bunlardan biri klasik boyut ya da Avrupa Toplulukları boyutu. Deminden beri söylediğimiz boyut, ikincisi ekonomik boyut, bir diğer ismi ekonomik boyut.

Bunu kim temsil ediyor; kurucu antlaşmalar. Üç örgütün kurucu antlaşması, peki siyasî boyut; siyasî boyut iki alt boyut, bir; Avrupa Birliğini dış güvenlik politikası boyutu, buna ortak dış güvenlik politikası diyor buna. Ortak lafı biraz yerine oturmamış durumda. Biraz sonra söyleyeceğim, iki; adalet ve işlerinde işbirliği boyutu.

Dikkat ederseniz siyasî entegrasyon hareketini ikiye bölmüş. Birisi dış politika itibariyle entegrasyon hareketi, iki; iç politika itibariyle entegrasyon hareketi.

Peki, bundan başka bir farkı var mı? Var, çok önemli farkı var; klasik boyut deminden beri bahsettiğimiz yetki transferinin asıl cereyan ettiği alandır. Yani, “supranasyonel” hukuk düzeni, Avrupa Topluluğuna özgü hukuk düzeni, Avrupa Toplulukları Hukuku ve hepsi Avrupa Topluluklarının klasik kurumları, kurumsal yapısı, hepsi birinci sütun dediğimiz klasik boyuta, yani Avrupa Toplulukları boyutuna aittir. Siyasî boyutta yer alan iki alt boyut veya iki sütun ise, ortak dış politika ve güvenlik politikasıyla adalet ve işlerinde işbirliği boyutu ise, bunlar halen enternasyonal hukuka tabidir, yani klasik uluslararası ilişkilerin modeli içinde gelişme göstermektedir. Bunların Avrupa Topluluklarının klasik ve kurumsal yapısıyla hiç ilgisi yoktur, burada karar organı “zirve”dir. Zirve, hâlbuki topluluk sistemi içinde organ değildir.

Ayrıca burada uygulama organı Bakanlar Konseyidir. Biliyoruz ki, Toplulukta yürütme organı Komisyonudur. Komisyonun burada hemen hemen ciddi bir fonksiyonu halen yoktur. Avrupa Toplulukları Adalet Divanı, siyasî entegrasyon bakımından ortaya çıkacak ihtilafları görmeye yetkili değildir. Avrupa Toplulukları Adalet Divanının hiçbir yetkisi yoktur. Avrupa Parlamentosunun yetkisi tamamen romantik bir yetkidir, rapor hazırlar; şöyle olsun, böyle olsun diye. Avrupa Parlamentosu bir organ niteliği bile taşımaz, siyasî entegrasyon.

Dolayısıyla bu şunun için önemli: Hâlâ asıl somut Avrupa Birliği hareketi diye bildiğimiz hareket, hâlâ ekonomik boyutta cereyan etmektedir. Siyasî boyut ise, sadece entegrasyona hazırlık aşamalarının gerçekleşmekte olduğu ve daha çok

da devletler hukukunun geçerli olduğu bir alan olarak geçmektedir. Bunu birbirinden ayırmak lâzım. Dolayısıyla, Avrupa Toplulukları Hukuku da sadece ekonomik entegrasyon hareketini düzenleyen bir hukuktur.

Avrupa Toplulukları Hukukunun içine, ekonomik ve sosyal politikalar ve onu tamamlayıcı konular girer. Dolayısıyla dikkat ederseniz, bugün bir düalite var; yapısı eskisi kadar monolitik değil. Yapısında komplikasyon var, fonksiyonun oluş tarzında komplikasyon var. Avrupa Toplulukları hareketini algılamak için çok dikkatli olmak lâzım. Öyle üstün körü, gazete makaleleriyle Avrupa Toplulukları hareketini değerlendirmek bizi hep yanılgıya götürecektir. Bunu koyduktan sonra çok kısa olarak, Avrupa Toplulukları-Türkiye ilişkilerine bakacağım. Yine kendi yoğurt yeme açımdan bakacağım, şöyle: Ben 1978'den beri bu konuyu çalışıyorum, o günden bugüne gördüğüm kadarıyla Avrupa Toplulukları-Türkiye hareketi ya da ilişkisi iki boyutlu gelişen bir ilişkidir. Bunun klasik boyutu ortaklık ilişkisidir, bundan vazgeçilemez. Üye oluncaya kadar Türkiye, Türkiye Ortak Üyelik ... bırakamaz. Çünkü hukukî bazı, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin ya da Türkiye-Avrupa Toplulukları ilişkilerinin hukukî bazı ortaklık ilişkisinde vardır.

Ortaklık ilişkilerinin dışına ne kadar çıkarsanız, siz siyasetin şartlarına girersiniz. Siyasî şartlar ise güvenli bir ortam değildir, bir bataklık gibidir; ayakta da kalabilirsiniz, tamamen ütülebilirsiniz de. Dikkat ederseniz karşınızdaki devletler dünyanın siyasî pazarlık yapmak bakımından en güçlü durumda olan devletleridir. Eğer siz hukukî güvencelerinizi, şu veya bu nedenle günün birinde elde etmiş olduğunuz hukukî güvencelerinizi daha kısa yoldan bir şeyler yapayım diye bırakmaya kalkarsanız, günün birinde çok pişman olabilirsiniz. Çünkü söylediğim gibi siyasî müzakere pozisyonu bakımından hiçbir zaman kendi yerinizi garanti edeceğiniz bir devletler topluluğu yok karşınızdaki. Dünyanın geleneksel olarak da, bugün de en rahat siyasî pazarlığımı yapmaya alışmış ülkeleriyle karşı karşıyasınız ve bu ülkelerin hepsi güçlü devletlerdir günümüzde. Avrupa Topluluğu bu devletleri eski politik güçlerine kavuşturmuştur.

Dedik ya, 1945'te perişan olmuşlardı, ayağa kalkmak için birbirlerine dayanmak ihtiyacıydılar. İşte o dayanış, bu dayanış. Bugün buraya öyle bir gelmişlerdir ki, eski pazarlık güçlerine sahip hale gelmişlerdir. Hem kim, yalnız eski "süper power"lar değil, "mıgır" Avrupa devletleri de o sistemin içine girdikten sonra başkalarına karşı horozlanır hale gelmişlerdir. Bu nedenle de bunun altını iyi çizmek lâzım, Avrupa Topluluğu demek ki yararına oluyor ülkelerin. Bu da kıssadan hisse.

Peki nedir ortaklık ilişkisi? Ortaklık ilişkisi şudur: Ankara Anlaşmasıyla kurulmuştur. Ankara Anlaşması o halde nedir? Ankara Anlaşması bir katılım anlaşmasıdır, bir entegrasyon anlaşmasıdır. Bir ekonomik işbirliği anlaşması değildir, bir Gümrük Birliği anlaşması değildir, en geniş anlamda bir entegrasyon anlaşmasıdır Ankara Anlaşması. Ankara Anlaşmasını değerlendiren, Avrupa Toplulukları Adalet Divanı kararlarına bakıp onları tahlil edebilme gücünü gösterdiğiniz zaman görüyorsunuz ki, Avrupa Toplulukları kendisi söylüyor bunu ve hemen şunun altını çiziyim: Avrupa Toplulukları Adalet Divanı kararları ülkeler için bağlayıcıdır.

Avrupa Toplulukları Adalet Divanı diyor ki, çok kısa olarak belirtiyorum: Tam bir entegrasyon anlaşmasıdır, Ankara Anlaşması diyor. Amacı Türkiye'nin, Avrupa Topluluğuna üyeliğidir ve bu olmadıkça Ankara Anlaşması sona eremez. İki; Ankara Anlaşmasıyla hep entegrasyonun gelişmesi doğrultusunda devam eder, geriye çekilemez. Üç; Ankara Anlaşmasının öngördüğü entegrasyon, Roma Anlaşmasının öngördüğü entegrasyon aynıdır. Yani dört faktörün serbest dolaşımıdır; Ürünlerin-malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımıdır. Ancak burada entegrasyon aşamalı, projeli, tedricî biçimde gerçekleşecektir, üç aşamada gerçekleşecektir; Hazırlık, geçiş ve son dönemler.

Geçiş dönemi için sınav ürünlerini içine alan bir Gümrük Birliğinin gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu tamamlandıktan sonra asıl döneme girilecektir, dikkat edin. Son dönem ise, diğer bütün üretim faktörlerinin serbestleşmesi hareketinin başladığı bir dönemdir.

Peki ne farkı var, Roma Antlaşmasından? Diyor ki Avrupa Toplulukları Divanı; kurumsal açıdan farkı vardır, bir ortak pazarın işlemesine elverecek kurumlara sahip değil Ankara Anlaşması, mesele bu. Ne açıdan karar organı eksiktir, hukukî ihtilafların çözümü mekanizması eksiktir ve mali işbirliği mekanizması eksiktir. Bir üye devletin yararlandığı mekanizmalardan Türkiye yararlanamaz. Zayıftır, neden? Çünkü Ankara Anlaşmasını yapanlar, ortak pazar noktasına ulaştığı zaman Türkiye'nin zaten üye olacağını öngörmüştür. Onun için ayrı bir ortak pazar mekanizması Ankara Anlaşmasının bünyesinde yer almasına gerek yoktur. Çünkü Türkiye o noktaya geldiği zaman zaten üye olacaktır, asıl ortak pazarın içine gireceği için Ankara Anlaşması da amacına ulaşacaktır.

Ankara Anlaşmasının bütün hedefi, Türkiye'nin ortak pazarın bir üyesi olacak hale gelmesi imkânlarını hazırlamaktır. O imkânlarla ulaştığı anda Türkiye üye olacak, Ankara Anlaşması görevini bitirecektir. Ama öyle olmamıştır. Burada Türkiye'nin kabahati, Avrupa Birliğinin kabahati değil, iki tarafın da kabahati

var. Ama Türkiye'nin de mutlak kabahati var; sınai ürünler de Gümrük Birliği bile zar zor gerçekleşebilmiştir, son saniyede gerçekleşebilmiştir, son döneme girmiştir, son dönem işlememektedir.

Daha son döneme girmeden Gümrük Birliğinin işleyişi bile, ölmek olan bir ilişkinin içinde bir hükümetin ... bir hareketle, kalbi durmuş bir hastaya şok tedavisi yapmak gibi, yahu bu gidiyor zaten deyip, ortaklık anlaşmasının dışından bir çıkışla Türkiye'ye üyelik müracaatı yaptırmasıyla ancak canlanma mümkün olmuştur.

Burada hemen ikinci boyuta geçiyoruz; üyelik boyutu. Üyelik boyutu bu nedenle, aslında ortaklığın bir icabı olarak açılmamıştır. Üyelik başvurusu ortaklık anlaşmasına zararlı olarak yapılmamıştır. Herhangi bir Avrupa ülkesi gibi başvurmuştur Türkiye 1987'de, fakat 1987'de bu başvuru yapılırken zaten bu başvurunun Türkiye'nin üyeliğiyle sonuçlandığını herkes biliyordu, hiç aldatmayalım. Zaten biz genciz onun için bilmiyoruz, ama ben biliyorum; ben yaşıyım. Özal da biliyordu bunu; sevenlere, “yarın Avrupa'dayız” diyenlere diyordu ki; “bakın ince uzun bir yol, ama bir hata yapmayın bu buraya götürmez, telaşlanmayın yavaş yavaş, sakın sakın gidin” demiştir.

Amacı ne olmuştur aslında hükümetin, ortaklık anlaşmasını canlandırmak olmuştur ve bunda da başarılı olmuştur. Çünkü o üyelik başvurusundan sonra gelişen olaylardır ki, bizi Gümrük Birliğine götürmüştür. Gümrük Birliği, Türkiye için olağanüstü bir başarıdır, onu da söyleyeyim hemen benim kendi görüşüm. Türkiye'nin Cumhuriyet tarihinde uluslararası ilişkiler alanında kaydettiği en önemli başarılarından birisidir. Tıpkı Ankara Anlaşması, Lozan'dan sonra Türkiye'nin akdettiği en önemli uluslararası sözleşme olduğu gibi, bunları da belirtiyoruz.

Tartışmasızdır bunlar, aslında bunların tartışılmaması ve bunların üzerine yeni eklemeler yapılması lâzımdır. Eğer oturup hâlâ 5 yıl önce gerçekleşmiş Gümrük Birliği acaba iyi mi oldu, kötü mü oldu diye tartışsak çok geride kalırız. Olumsuz şeyleri bir yana bırakacağız, iyi de olmuştur bunlar hiç şüphesiz iyi olmuştur, olmasaydı Türkiye batardı 5 yıldan beri; çünkü o zaman ne deniyordu, ertesi gün Türkiye batar, hiç Türkiye'nin battığı falan yok bayağı da iyi gidiyor ve daha da iyi gidecektir. Eğer Gümrük Birliği tam uygulansa, uygulanmıyor ki tam manasıyla.

Peki üyelik boyutunun zararı mı olmuştur, yararı mı olmuştur, tabii üyelik boyutunun maalesef zararı olmuştur. Yanlış algılandığı için zararı

olmuştur. Üyelik boyutu biraz önce söylediğim gibi, Gümrük Birliğiyle üyeliği birbirinden ayırmaya neden olmuştur, mantalite olarak ve Türk toplumunu psikolojik olarak etkilemiştir. Başvuramıza rağmen niye biz üye olmadık da, başkaları üye olurken biz sadece Gümrük Birliğini kurabildik sadece. Çünkü Türkiye'nin önünde sağlam, fakat daha ağır akan bir ortaklık ilişkisini olduğunu toplum görmek mecburiyetinde değildi, bu teknik bir olay. Ama onu görmek durumunda olanlar topluma yanlış mesajlar vermek suretiyle, bu nüansı maalesef Türk toplumunun bilgisi aleyhine kullanmıştır ve şu ortaya çıkmıştır:

1996 başında sevineceğimize üzölmüşüzdür. Gümrük Birliğini gerçekleştirip de ağlayan herhalde Avrupa Topluluğunda tek ülke biziz. Gerçekleştirdiğimiz anda, yıllarca savaşım verdiğimiz bir konuya tam ulaştığımız zaman "biz çok kötü bir şey yaptık galiba" demek gibi bir ters tavır içine girmiştir Türkiye, bir.

Hemen arkasından aslında nedir, Türk Gümrük Birliğini gerçekleştirmek; Türkiye ile Avrupa Topluluğu arasında entegrasyonun başlaması demektir. Hangi alanda; tarım ürünlerinin serbest dolaşımı alanında, hizmetlerin serbest dolaşımı alanında, sermayenin serbest dolaşımı alanında...

Kişisel serbest dolaşımı bilerek koymuyorum, özelliği var kişisel serbest dolaşımın, onu tartışmalara bırakıyorum. Ama, bunlarda eğer serbest dolaşım gerçekleşseydi, kişisel serbest dolaşımdaki gelişmelerde herhalde bugün beklenenden çok daha farklı düzeyde olabilirdi.

Ama, Türkiye bu anahtarı tekrar kullanmaktan sarf... etmiş, söylediğim gibi 1996'da; bu iş bitti, bak herkes üye olmaya gidiyor, hadi bunların peşine gidelim, bizim eski üyelik başvurumuzu tazeleyelim ve oraya kendimizi konsantre edelim, demiştir. 1996'nın başında Gümrük Birliği kurulmuş ve sanki Gümrük Birliği bir kere kurulmakla her iş bitirmiş gibi, Gümrük Birliğinin orada avantajları unutulmuş ve Türkiye yeni bir savaşın içine girmiştir. Burada tabii metafor biçimde kullanıyorum savaş sözünü, yeni bir mücadelenin içine girmiştir.

Üyelik, illa da her şeyi bırakmıştır. Hatta, Avrupa Topluluğu ile Türkiye arasındaki ilişkiler tekrar donma noktasına doğru yol alma tehlikesine bile girmiştir. Çünkü kamuoyu öyle bir şartlandırılmıştır ki, siyasiler de kamuoyuna rağmen bu işi götürmek niyetinde olmamış ve kamuoyunu şey etmek için biran önce üyelik kaygısı içine girmiştir ve kaotik bir durumdur; 1996,1997,1998,1999 dört yıl Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinde hiçbir şey yapmadan kaybetmiştir.

Lüksemburg'u Türkiye yanlış yorumlamıştır. Lüksemburg'da Türkiye'nin üyeliği reddedilmemiştir. Sadece Avrupa Topluluğu-Türkiye ortaklık ilişkisinin içinde değerlendirileceği ifade edilerek, yalnız bir kötü şey yapılmıştır; Türkiye'nin bu kadar hırsıyla üyelik istemesi, Avrupa Topluluğunu yanıltmış ve Türkiye'yi istediğimiz şartta empoze ederiz, düşüncesine sevk ettiği için Lüksemburg'da demiştir ki; "senin üye olabilmen öncelikle, hatta üyelik için senin durumunun değerlendirilmeye alınması dahi öncelikle bütün bunlardan ayrı, bütün üyelik kriterlerinden, şartlarından ayrı olarak dört tane siyasî şarta bağlıdır" denmiştir.

İşte; Kıbrıs şartı, Ege şartı, Güneydoğu şartı diyelim, demokratikleşme şartı. Bu dört siyasî şarta bağlanmasındır ki, Türkiye'yi çileden çıkartmıştır ve o günden sonra yine Avrupa Topluluğu-Türkiye ilişkileri tuhaf bir noktaya gelmiştir. Aslında tuhaf noktaya gelmiştir diyorum, bozulmuştur demiyorum. Çünkü bürokrasi ve teknisyenler seviyesinde Avrupa Topluluğu-Türkiye ilişkileri devam etmiştir. Ama kamuoyunun bildiği kadarıyla vitrinde, sanki Türkiye ile Avrupa Topluluğu savaş haline geçmiştir.

Bir tarafta ilişkiler oldukça iyi yürüyordu, o arada Türkiye 1 milyon ECU'ye yakın yardım almıştır, o dönemde Türkiye; Avrupa Topluluğu zaten düşmandır, bize para da vermiyor. Dediğimiz dönemde bize 1 milyon ECU'ya yakın para almıştır bu dört yıl içinde, belki daha da fazladır. Ben sadece gözle görülebilenleri hesaplayabiliyorum; kredi olarak, hibe olarak.

Ben size söyleyeyim, önümüzdeki yıllarda da 1 milyon değil de, 2 milyon alacaktır Türkiye, daha fazlasını beklemesin. Onunla bunun arasındaki çok büyük mali bir farklılık yoktur, ona da ayrıca geleceğiz.

Türkiye ne yapmıştır? Türkiye siyasî ilişkileri kesmiştir sadece, yani siyasî meseleleri seninle konuşmam demiştir. Tabii bu demektir ki, Avrupa'nın siyasî diyalogunda Türkiye'nin geriye çekilmesi demektir. Bu Avrupa'yı şu açıdan rahatsız etmiştir: Türkiye'nin bu şekilişi, Türkiye'nin Avrupa sisteminden kopmasına neden olabilir.

Çünkü Türkiye hakikaten Avrupa için önemli bir ülkedir. Türkiye'yi hiçbir zaman gözardı edemez Avrupa, dolayısıyla Avrupa bundan rahatsız olmuş ve Türkiye'ye kendi amacını daha çok açıklama yoluna girmiştir. Fakat şu da bir gerçektir ki, Türkiye'ye karşı Avrupa'da da bir türlü açık biçimde Türkiye'nin yerini belirleyici nitelendirme yapma konusunda bir isteksizlik olmuştur. Bu nedenle hep dolaylı birtakım ifadeler; seni ben üyeliğin tamamen dışında

bırakmıyorum, ama şu andaki derhal üye olacak ülke grupları içinde de saymıyorum, saymam diyememiştir. Bunlar çeşitli nedenler, ama şu bir gerçek ki; kategorik bir tavır ancak Avrupa'nın belli bir cenahında vardır, o cenahta o kadar etkili bir cenah değildir. Tarihsel olarak Türkleri, Avrupa kültürü dışında bir grup vardır; Avrupa'da her zamanda olacaktır. Her düşüncede olan insan, her yerde olabilir. Tarihsel olarak Türkiye'yi, Avrupa'nın dışında kabul eden Türkler de var Türkiye'de. Hem de Avrupa'da, Türkleri Avrupa'nın bir parçası olarak kabul etmeyenlerden çok daha fazla Türkiye'deki Türkler.

Dolayısıyla böyle bir grup var, böyle bir grup her zaman etkili olur. Ama bu etki mutlak, hiçbir zaman olamaz. Nitekim olamamıştır ki, Avrupa zaman içinde tavrını değiştirerek daha açık konuşur hale gelmiş ve demiştir ki, son "Helsinki Zirvesi"nde; "ben seni üye olarak düşünüyorum, ancak diğer ülkeler için öngörülen kriterleri yerine getirmeni senden de bekliyorum ve bu çerçevede daha önce koyduğum siyasî şartları yumuşatıyorum, bunları sertleşmiş birtakım ön şartlar olarak kabul etmiyorum. Ama bu şartların içeriğinde yer alan birtakım istemlerimin de gözardı edilmesini de istemiyorum. Senin bunları gözönünde tutacağına inanıyorum ve hesap günü geldiğinde, yani günün birinde karşılıklı olarak seninle üyelik meselesine yönelik bir müzakere konusuna geldiğimizde ben senden yine bazı şeyler isteyeceğim. Ama seni rahatlatmak için bugün belli bir statünün içine koyuyorum, bu statünün içinde sana üye olman için gerekli yolları da göstereceğim. O yolları gösterdikten sonra gerekirse sana mümkün olduğu kadar da yardım da edeceğim, ama ondan sonrası sana aittir. Sen artık benden başka bir şey bekleme, şimdi üyelik için gerekli olan şeyleri sen yap" demiştir.

"Helsinki Zirvesi"nin sonucu budur. Peki, ne farkı var; dört şart kaldırılmıştır, Türkiye'nin önündeki adaylık şartı, Türkiye aday olmuştur. Türkiye üyelik sürecinin içine girmiştir. Yani şimdiki genişleme sürecinin içine Türkiye alınmıştır.

Türkiye'nin o halde neler yapması lâzım; üçüncü konumuz. Bir kere bunu söylerken, bu üyelik sürecinin özellikleri ne, ona bakmamız lâzım. Bu üyelik süreci ilk defa tarihte neredeyse kendi sayısına yakın bir ülke grubunun tümünü içine alan bir üyelik süreci; dolayısıyla bireysel planda üyeliklerle uğraşmıyor Avrupa Toplulukları.

Eskiden Finlandiya ile Finlandiya olarak, İsveç ile İsveç olarak, Avusturya ile Avusturya olarak, İngiltere ile İngiltere olarak uğraşabilmiştir üyelik tartışmalarını. Şimdi hayır, bir sistemi bütün ülkeleri gözönünde

bulundurarak oturtmaya çalışıyor. O sistem içinde bu devletleri değerlendirerek gruplandırmak suretiyle, grup grup bu devletleri alacaktır.

Nedeni, bir; çünkü çok kalabalık, hepsini birden alması mümkün değil. Neden; mali bakımdan mümkün değil. Çünkü her üye devletin Topluluk sistemine asimile olabilmesi belli bir harcamayı gerektirmektedir. Çok ciddi bir harcamadır, dolayısıyla yapılan hesaplar, bunlar yeni yapılmadı. Bunlar 1994'te yapıldı, 1994'te denildi ki; 2002 ile 2003 yılları arasına gelindiğinde Topluluk bütçesindeki süflüz ancak Çekoslovakya'nın, Macaristan'ın ve Polonya'nın Topluluk sistemine asimile olmasına yetecektir. Dolayısıyla ben bu üç devleti alacağım. Sonra Çek ile Slovak devletleri birbirinden ayrıldı, dolayısıyla Çek Cumhuriyeti, Polonya, Macaristan kaldı.

Dikkat ederseniz bunlardan bile küçük devletler olarak, Estonya ve Slovenya eklendi ve yine mini mini bir Kıbrıs eklendi. Kıbrıs'ın eklenmesi de ötekilerden daha farklı nedenlerdendir. Hâlâ bir konsensüs yoktur Kıbrıs'ın bu gruba eklenmesinde. Bunun dışında bir devlet 2002 yılında alınabilir mi, mucize olur. Bunlardan alınmayabilir mi, alınmayabilir. Esas alınması için gayret gösterilen; Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan'dır.

Sürpriz, Estonya ve Slovenya'nın dışarıda kalabilmesidir, olabilir. O, o günkü mali durumuna bakılarak halledecektir Avrupa Topluluklarında. Dolayısıyla bugün hangi grupta olursa olsun devletler, ilk planda girecek devletler bellidir. Ötekiler bekleyeceklerdir, eğer mucizevi bir olay olup da Avrupa Topluluklarına bir piyango vurmazsa, mali bakımdan bir sürpriz gelişme olmazsa bellidir, değişmeyecektir.

Türkiye bu konuda en sonra düşünülecek bir ülkedir, neden? Çünkü Türkiye bütün bu ülkelere daha büyük bir ülkedir; nüfus potansiyeliyle, ekonomik durumuyla, yüzölçümüyle aldığımız zaman Türkiye'nin problemleri katlanmış durumdadır. Bu problemlerle Türkiye'yi asimile etmek, bütün diğer devletlerin hepsini asimile etmek kadar harcamayı gerektirmektedir. Bu harcamayı eğer Türkiye dışarıdan bulup Avrupa Topluluklarına verirse, girer.

Mesela bir yerden eli açık bir bonkör, eli açık bir kişi veya başka bir devlet bulursa, mesela Amerika finanse ederse girer. Ama, Amerika finanse etmez, şaka olarak söylüyoruz bunu. Başka türlü giremez.

İki; bu kadar büyük bir devletin problemleri de daha büyük olduğu için çok organize olduğu takdirde ancak bu problemleri 2002 veya 2003 yılına kadar halledebilir. Türkiye'nin ne kadar organize olduğunu da sizin takdirinize

bırakıyorum. Dolayısıyla Türkiye'nin bir kere derhal, üç sene sonra, dört sene sonra üye olacağına dair rivayetleri ben kuşkuyla karşıyorum.

Türkiye ne yapacak, Türkiye ne yapmalıdır ki bu süreyi kısaltmalıdır? O zaman şöyle yapalım, belki biraz zamanımı yiyorum, ama 5-10 dakika bunları söylemek zorundayım.

Birincisi, hangi şartları yerine getirecek; Kopenhag Kriterleri meşhur, Kopenhag Kriterleri nedir; aslında politik, ekonomik diye ikiye ayrıldı. Eskiden hukukîsi vardı.

...bu her şeyden evvel demokrasinin inkıtaa uğrayacağı bir sistemden kesinlikle ve sürekli olarak uzaklaştırılmış olduğunu ortaya koymakla mümkün olacak bir süreklilik, bir.

İki; aynı şekilde hukukun üstünlüğü, hukukun üstünlüğü konusunu ayrıca değerlendirmek lâzım. Tabii bu bir saat konuşulabilir, hukukun üstünlüğü biraz önce bir örneğini verdim; hukukun üstünlüğünün geçerli olduğu bir toplumda her şeyin soyut hukuk normlarına göre değerlendirilmesi lâzım. Hukukun üstünlüğü sadece mahkeme kararlarına uymak değildir.

Mahkeme kararlarına uyarak Hitler Almanya'sı oldu. Hukukun üstünlüğü demek, sadece mahkeme kararlarına uymakla hukukun üstünlüğü, mahkeme kararları tartışılmaz. Bazı siyasetçilerimiz öyle söylüyor, mahkeme kararlarına uyulmazsa hukukun üstünlüğü bozulur, hayır!

Hukukun üstünlüğünün mahkeme kararlarına uyulmasıyla tabii ilgisi vardır, ama mahkeme kararlarına uymak hukukun üstünlüğü için yeterli değildir. Hukukun üstünlüğü bir kültürel norm olarak, bir toplumu oluşturan bütünü de, o toplumu oluşturan bireylerin de davranışlarında hukuk soyut hukuk normunun gerekliliklerini gözönünde bulundurulması ihtiyacını duymalarıyla kaim olan bir sistemdir.

Biraz dolambaçlı söyledim, kısacası; hukukun üstünlüğü önce bir toplumsal etik normu meselesidir. Toplumsal etik normu yoksa, istediğiniz kanunu koyun, yargı değiştiriyorsunuz o kanunu koyun, anayasayı da koyun, beğenmediyseniz öbür gün değiştirirsiniz. Hayır, gerek anayasayı, gerek hukuk normunu değiştirirken bir üst norm acaba buna elveriyor mu, diye düşünüyorsanız, o zaman hukukun üstünlüğü vardır.

Bu açıdan bakarsanız hukukun üstünlüğü, hukuk devletinden de farklı bir kavramdır. Dolayısıyla hukukun üstünlüğünü uygulamadan önce bir ülke, ne olduğunu anlamalıdır. Çünkü bir ülkede hukukun üstünlüğü anlaşılamiyorsa onu anlamam demek mümkün değildir, bir. İki; insan haklarına saygı, bunlar yeterli mi, hayır!

Bunlar içinde bakın ne diyor, Kopenhag kriterleri iyi okunursa; bunların sürekliliğini garanti edecek müesseselerin kurulmuş olması, yoksa ben yaptım. Ne yaptın; vallahi anayasada insan haklarına saygı göstereceğiz diye yazdık biz, vallahi billahi lafı bizde çok önemlidir. İnsanlar eğer bunu yerine getirmezlerse çarpılırlar, onun için bundan daha büyük garanti olmaz. Güvencelerin kurumlaşması lâzım, kurumlaştığı ölçüde iktisadi sistem aynıdır.

Bakın pazar ekonomisi konusunda bir şey söyleyeyim; efendim biz pazar ekonomisini çok seviyoruz. Liberal ticaretten de yüzde yüz yanayız, ama kalkınmakta olan bir ülke için bunlar fuzulidir. Biz önce kalkınalım, hayır öyle demiyor ama; kalkınma ihtiyacını gidereceksen yine pazar ekonomisini uygulayacaksın diyor.

Uygulamak zorunda değilsin, pazar ekonomisinden yana da olmak zorunda değilsin. Ama Avrupa Topluluğuna girmek istiyorsan bu sistemi benimsemek zorundasın. Niye? Oraya sen girmek istiyorsun, o sana gelmek istemiyor. Dolayısıyla, efendim benim anladığım anlamda pazar ekonomisi o değil diyemezsin, onun anladığı anlamdaki pazar ekonomisini kendi bünyene yerleştireceksin.

Orada da diyor ki adam; pazar ekonomisi öyle canı istendiği zaman uygulanan, canı istendiği zaman vazgeçilen bir sistem değildir. Kendi başına bir açık pazar ekonomisi sistemi vardır, o açık pazar ekonomisi sisteminin bir parçasıdır. Dolayısıyla sen onunla kalkınmaya da kararlılık göstereceksin, benim bugün sektörel bozukluğum varsa, o sektörel bozukluğu pazar ekonomisi şartları içinde düzelteceğim demeyi becereceksin, o noktaya getireceksin yoksa olmaz.

Dikkat ederseniz bırakın uygulamaları, normalsal olarak bu prensipleri benimsemiş bir toplum olmak için gerekli tedbirleri almak durumundadır Türkiye bir, iki; bu yeterli değil. Aslında iki tane şart daha var gözden kaçıyor, Kopenhag kriterleri diyoruz da, nedense Madrid Kriterlerini hep ihmal ediyoruz. Hâlbuki Topluluklarda Topluluk üyeliğine giriş şartları, Kopenhag ve Madrid kriterleridir. Daha sonra yapılan bir Madrid Zirvesi vardır ki, orada da denmiştir ki; bunları yapsa bile bir ülke toplulukları eğer bu iktisadî, siyasî, hukukî şartların gereklerini

yerine getirecek “administrative” yönetsel kapasiteye ulaşmadıysa yine üye olamaz. Yani bütün yönetim yapısını buna uyduracak.

Yalnız bir müessese veya bir iki kurum kurmakla değil. Tüm “administrative” kapasitesini yeniden değerlendirecektir. Bu ne demektir, bu şu demektir: Türkiye’nin sil baştan bir yönetim reformuna ihtiyaç duyması meselesidir, neler yapılacak şimdi, bir. Sistemini bir kere gözden geçirecek, bahsettiğimiz Kopenhag kriterleri bakımından sistemini gözden geçirecek, ama bunu yapmakla yetinmeyecek kurumlarını kuracak, üç; bu kurumlar yeni bir yönetim reformu içinde yapacak.

Son bir şart daha var, onu hiç kimse söylemiyor. Bütün bunları yapsa bile, bir devletin Topluluğa üye olabilmesi için Topluluğun bu devletin üyeliğini parasal bakımdan ve kurumsal bakımdan hazmedebilecek noktada olduğuna kendisinin karar vermesiyle mümkündür, diyor. Yani sen bunları yaptın, geldin; ben yapmaya gidiyorum dedin gittin içeriye, patır patır bir hareketler ne oluyor içeride, bombalar patlıyor, infilaklar, biraz sonra bir geliyorsun ki bir kolun kopmuş, gözün çıkmış, pantolonun yarısı var, yarısı yok, üstün paramparça ve vallahi hepsini yerine getirdim diye geliyorsun ve ben üye oldum diye düşüp burada bayılıyorsun.

Ayılması Topluluğa mı kalıyor, öyle gelmeyecek; pırıl pırıl, geleceksin sıhhatli ve neşeli bir şekilde. Tamamladım arkadaşlar, her şeyim var, para durumum da iyi, şimdi aranızda gelebilir miyim? Böyle geleceksin, bu bu demektir. Yani Topluluğa yük olmak için geliyorsan hiç olma, bu bu demektir. Bunun için tekrar karar verecektir. Dolayısıyla sınav çetin bir sınav, o kadar kolay bir sınav değil.

Bakın bunun için de başka bir şey daha var, bu şu demek: “Efendim ben kalkınmamı önce yapayım, sonra bu sistemi uygulayayım lafı” bu bakımdan da caiz değil. Çünkü o sisteme uymak yeteneğini sahip olduğunu böyle göstereceksin sen, o sistemin şartlarını yerine getirip yine de ayakta kalacaksın ve güler yüzlü olarak. İşte o zaman diyecek ki, bu bana zarar vermez.

Peki, Bulgaristan bizden daha mı iyi? Bulgaristan bizden daha iyi değil ama, Bulgaristan bizden çok küçük; Kıbrıs, Malta bunların ben bile ekonomik açıdan ortaya çıkacak problemlerini çözebilirim. Dolayısıyla bunlarla Türkiye mukayese edilemez, Türkiye kendisine çeki düzen vermek bakımından daha değişik konumdadır.

İkincisi, bir başka hususu da burada belirtmek istiyorum; Her halükârda, Türkiye'nin kurumsal bakımdan problemleri, yalnızca ekonomik bakımdan değil. Yalnız Topluluğa ekonomik bakımdan vereceği yük meselesi değil, aynı zamanda kurumsal bakımdan önemli ortaya çıkacak problemler var.

Türkiye son gelen bir devlet olarak, nüfus yapısı ve nüfus yoğunluğu itibariyle öyle bir devlet ki, kurumsal bakımdan belki Almanya'dan sonra bütün kurumlarda belki en çok oyu, sözü geçen devlet haline geçecektir. Ama bugüne kadar alışılan şu: En çok sözü geçen devlet, en çok para ödeyen devlettir, Almanya. Peki, Türkiye ne olacak? Türkiye'nin sadece sözünü geçirecek, ama para isteyecektir. Para isteyen bir devletin oy mekanizmalarının bu kadar güçlü olması toplumun tüm mali dengesini bozar. Kurumları işlemez hale getirir, dolayısıyla bu bakımdan da Türkiye ikinci bir teste tabidir.

Türkiye parasal problemleri de çözmüş olarak geldiği takdirde lâıyk olduğu yeri alacaktır. Çünkü kurumlara girdiği andan itibaren Türkiye'nin nüfus büyüklüğü, meselâ Avrupa Parlamentosunda en yüksek sayıda temsil edilecek, Konseyde ağırlıklı oy olarak fevkalâde yüksek, Almanya ile beraber olacaktır, vesaire. Böyle bir ülkenin kendisine sahip çıkması lâzım.

Şöyle bakarsak küçük devletlerin, bundan önce Avrupa Topluluğu bu kadar ince eleyip sık dokumadı; çünkü bu kadar büyük gelmediler bir. İkincisi, kim geldi fakir ülke olarak, taa ne zaman 1970'lerde; Portekiz, İspanya, Yunanistan geldi. Onun dışında hiçbiri fakir ülke değil. Şimdi gelecekler, onun için ince eleyip sık dokuyorlar.

Avusturya, Finlandiya; hele Avusturya, Avusturya Topluluğa daha üye olmadan para vermeye başladı. Avrupa Topluluğuna, Avusturya üye olmadan Yunanistan'ın, İspanya'nın, Portekiz'in ... para vermeye başladı. Öyle gelse, öyle gelen misafirin başımızın üstünde yeri var; adam gelecek bizim mutfağı da canlandıracak. Dolayısıyla Avrupa Toplulukları ilk kez böyle bir testle karşı karşıyadır ve bu testte de en önemli soru Türkiye sorusudur. O halde Türkiye sorusuna önce cevap verecek olan Türkiye olmalıdır.

Ben bütün bunları anlattıktan sonra, Türkiye ne yapmalıdır? Bir kere kesin bir ciddi yapısal değişim süreci yaşayacağı için Türkiye, çok ciddi bir program hazırlamalıdır. VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planının yapıldığı bir dönemde Türkiye için bana göre çok iyi bir şanstır, ama bir şey yapmalıdır Türkiye, bu öyle bir amaçtır ki Türkiye için, eğer buna Türkiye kesin kararlıysa, değilse değildir o zaman bir şey söylemiyorum.

Eğer bir konsensüs varsa, ki Türkiye Avrupa Birliğine üye olma kararlılığındadır. O zaman Türkiye'nin yapacağı bir şey var; Türkiye salt tek amaç koyacaktır, bundan sonraki iki 5 yıllık plan dönemine, tek 5 yıllık döneme değil, 10 yıla; "Avrupa Birliğine üye olacağım, hepsini bıraktım" parantezi böyle açıyorum kendim içim, bu parantez içinde gideceğim. Üç iş birden yapılmaz, iki iş birden yapılmaz, çok ciddi bir amaç çünkü. Bunun gerektirdiği tüm yapısal reformları yapacağım, planımda bu olacak, programımda bu olacak, bundan sonraki politik programlarımda bu olacak, Türkiye bunu yaptığı takdirde böyle bir yapısal reformu gerçekleştirebilir.

İki; para bakımından da kendi yağıyla kavrulmasını öğrenecek. Türkiye fazla bir şey beklemesin. Bu üyelik sürecinde de bir şey beklemesin, aldatmayalım kendimizi, Türkiye'ye çok fazla para falan verilecek değil. Veremez, o kadar çok parası yok, nereden verecek. Para vermeyecek, ben size söyleyeyim. Ben biliyorum Avrupa Topluluğunu, Avrupa Toplulukları Türkiye'ye para vermeyecek, çok az para verecek. Beklendiğinden 10 misli küçük para verecek.

İki, bir şey daha söyleyeyim bu vesileyle onu unuttum; Türkiye üye olduğu zamanda Avrupa Topluluklarından öyle fazla bir şey beklemeyin, şimdi ne diyorlar; 3 koy, 11 al. 8 milyar ECU yıllık hesaplıyorlar, birçok yer hesaplamış. Almanya'daki Türk Araştırmaları Enstitüsü o hesaplamış, 8 milyar çıkıyor. Eskiden öyleydi, şimdi kurumsal ve mali mekanizmaları değiştiriyorlar. Bakın demin söyledim, bir üyenin Topluluğa kurumsal ve mali bakımdan zarar vermeyecek olduğuna kani olması lâzım.

Şu andaki sistem, mutlak olarak yeni üyelerin Topluluğa girişinde Topluluğu kurumsal ve mali bakımdan zarara uğratacaktır, varsayımından hareketle 2003 yılından önce kendileri bir derinleşme hareketi içine girdiler. Kurumsal yapıları değişiyor, mali mekanizmalar değişiyor.

Bundan birkaç gün önce zannediyorum, Portekizli devlet adamı "De Costa" geldi, onu zaten söyledi, ben söylesem inanmazdı kimse, dedi ki; "mali bakımdan artık yeni üyeler eskileri kadar şanslı olmayacaktır. Hatta şansız olacaktır" dedi.

Topluluğa eğer para için geliyorsanız demek bu, hiç gelmeyin demektir. Çünkü Topluluk para vermeyecektir, Topluluk ne verecektir; Topluluk öğüt verecektir, Topluluk klasik demokrasi anlayışının ne kadar iyi olduğunu, bunun mutlaka uygulanması gerektiğini söyleyecek, insan haklarına ne kadar saygı gösterilmesinin yararlı olduğunu ifade edecektir. Gerekirse zorlayacak sizi,

Topluluk pazar ekonomisinin tavizsiz taraftarı olacak ve bunu uygulayacak, ama bir şey yapmayacak; ben sana para veriyorum demeyecektir.

Dolayısıyla eğer siz Topluluğa giriyorsanız şu hedefle girebilirsiniz; pazar ekonomisini seçtiyseniz, ekonomik sistem olarak, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygıyı seçtiyseniz hukuku sistem olarak ve ... demokrasiyi, gerçek anlamda ... demokrasiyi seçtiyseniz siyasî sistem olarak Topluluğa gidin, çünkü garantiniz vardır bu sistemlerin orada yaşayacağına dair.

Artık sistemleriniz oturacaktır, yok bunlar değil, ben sadece para almak için gidiyorum diyorsanız siz kendinize bir “Kızılay” bulacaksınız. Avrupa Topluluğu değil, bir “Kızılay” bulacaksınız ve diyeceksiniz o “Kızılay”a; “ey özel “Kızılay”, ey Allah’ın vergisi, sen bana yılda 8 milyar lira veriyorsan ben sana gireceğim, bu Topluluğa gireceğim.” İşte Türkiye’nin alternatifi o olabilir.

Ben burada kesiyorum, sadece ve sadece sorulara yer bırakabilmek için, tahrik edici bir konuşma yaptığımı biliyorum. Ama ben tahrik edici konuşma yapmaktan çok hoşlanıyorum bu konuda, çünkü herkes zaten tahrik edici konuşma yapıyor. Ben de bir başka açıdan tahrik edici konuşma yapıyorum, beni sabırla dinlediğiniz için teşekkür ediyorum efendim.

SORU VE CEVAP BÖLÜMÜ

Oturum Başkanı - Sayın katılımcılar, ikinci bölüme başlıyoruz. İkinci bölümde sayın hocamıza, birinci bölümde bizi çok güzel baştan itibaren tarihî perspektif içinde aydınlattılar. Soruları bekliyoruz, yalnız ben önce kısa bir yönlendirme yapmak istiyorum.

Sayın Hocamız tarihî perspektifi çok iyi verdi, bugüne kadar çok iyi gelindi. Çoğumuzda biraz daha, bugünkü oturumun adıyla da bağlı kalırsak “Post Helsinki” dönemde Türkiye-AB ilişkileri, mümkünse soruları daha çok bu alanda sorabilirsek iyi olacaktır ve ayrıca bu “Post Helsinki” sonrası dönemi jargonuna giren katılım ortaklığı, ulusal program, yol haritası gibi kavramları da hocamız en yetkin bir biçimde cevaplayacaktır. Çünkü kendisiyle bir dönem mesaisini paylaşmış elemanı, öğrencisi olarak kendisinin gerek Türkiye’nin Gümrük Birliğine hazırlanması dönemindeki komiteden başlayan çalışmaları, gerekse Avrupa Birliği mevzuatında uyumda sürekli komisyonlarındaki çalışmaları ve yine şu andaki Avrupa Birliği müktesebatındaki komiteye uyum için 11 yıldan beri yaptığı çalışmaları yakından bilen biri olarak, bu konulardaki sorularınızı en yetkin şekilde cevaplayacağını bildiğim için ikinci bölümü dilerseniz bu sorularla yoğunlaştıralım.

Teşekkür ediyorum, şimdi sözü sayın hocamıza bırakıyorum.

Prof. Dr. Tuğrul ARAT - Efendim iki açıklama yapmak durumundayım. Sevgili arkadaşım, aynı zamanda öğrencim Sayın Köksal nezaket gösterip bir hususu gizledi. Pazar gününden beri Devlet Planlama Teşkilatındaki görevim sona ermiştir, dolayısıyla düz profesör olarak şu anda karşınızda bulunuyorum, ayrıca bundan da mutluyum. Sonradan adam kendisine ait olmayan unvanları kullanıyor demesinler, birincisi o ve kendi isteğimle ayrıldım kimse beni atmadı, onu da söyleyeyim. Hatta kalmam için de çok rica ediyor, hâlâ arabası bile kapıda duruyor. O da gösteriyor ki, büyük bir ihtilaf sonucu ayrıldım. Ama artık yeter dedim.

İkincisi, doğrudur ben de zaten sorular kısmına daha çok ileriye dönük perspektif açısından zaman bırakmak için geçmişi değerlendirmeyi tercih ettim, ama geçmişi değerlendirmek mecburiyetindeyim; çünkü, eğer taşları yerli yerine oturtmazsak, ileriye dönük olarak ne yapılacaktır sorusunun cevabını vermek hayli zor olacaktır. Dolayısıyla bu konuda zannediyorum önce başlama noktasını belirledik, şimdi ileriye doğru soru sorulabilir.

Buyurun efendim.

Müzeyyen AKÇIL - Başlama noktası belirlendi ama, ben genel bir soru soracağım. Genelde başta bu çerçeveyi çizdiniz, bundan sonra ülkeler bir şey yapmak istiyorlarsa hangi entegrasyona bağlı olmaları zaten belli, ama bir de şöyle bir şey var: Görüyoruz Türkiye zaman zaman diğer ülkeleri tam bilemiyorum, Doğu ... biliniyor, Karadeniz Ekonomik İşbirliği gibi bir şey biliniyor. Benzer şeyler dünyadaki belli bloklara karşı, ben istersem şunu da yaparım, gibi bir şey mi oluyor. Yoksa Avrupa Birliğinin ve Amerikanın desteklediği ama, söylemediği Türkiye gibi dost ülkeler aracılığıyla, çünkü yanılmıyorsam Karadeniz Ekonomik İşbirliğine Yunanistan'da girdi. Yani, Avrupa Birliği üyesi de üyeydi...

Prof. Dr. Tuğrul ARAT - Cevabını verdiniz.

Müzeyyen AKÇIL - Onun aracılığıyla o ülkeler, çünkü 1990'lardan sonra bağımsızlıklarına kavuştu. Onları hemen kolları altına almak için böyle bir şey yaptı...

Prof. Dr. Tuğrul ARAT - Yani bu tür gruplaşma hareketi diyelim, tam gerçek anlamda entegrasyon hareketi olup olmadığı konusunda ben şüpheliyim. Gerçi çok kaba bir tasnifte bunları entegrasyon hareketi olarak değerlendirmek mümkün olmaz. Bana göre sadece; bölgesel, siyasî ve ekonomik gruplaşma teşebbüsleri bunlar. Daha henüz entegrasyon noktasına tam gelmiş şeyler değil. Ama bunların hiçbirisi, Toplulukla Türkiye arasındaki bu sistematik bütünleşmenin yerini alacak, kapsamda ve güçte değil zaten, ikincisi; bunlar tamamlayıcı nitelikte girişimler.

Nitekim tamamlayıcı nitelikte olduğu şu açıdan da görünüyor ki; gerek Karadeniz Ekonomik İşbirliğinde yer alan bütün ülkeler bugün Toplulukla anlaşmalar yapmış olan devletlerdir. Bunlardan bir tanesi Yunanistan üyedir, söylediniz zaten onu, dolayısıyla Topluluk sistemi içindedir, Topluluk sisteminin dışında değildir. Karadeniz Ekonomik İşbirliği zannediyorum, toplumun öngördüğü bir modeli bir başka biçimde başlangıç notlarından birisidir.

ECO dersenez; Türkiye tabii bir yandan Avrupa devletidir, Türkiye'nin durumu çok özel bir durum; coğrafi bakımdan ve bir bakımdan da Ortadoğu'nun içindedir. Bunu inkar etmek mümkün değil, dolayısıyla Ortadoğu devletleriyle Türkiye'nin siyasî ve ekonomik bakımdan ilişkilere girmesi işin tabiatı icabıdır. Ama bunlar Topluluk sistemini ikâme edici nitelikte değildir. Topluluk sistemine aykırı olmadığı ölçüde sonuç verecek entegrasyon hareketleridir, entegrasyon hareketiyse, onu tam tartışmak lâzım.

Nitekim bunu şu açıdan değerlendirebiliriz: Meselâ bugün bu üç devlet, ECO'yu oluşturan devletler olarak baktığımız zaman, ECO'yu oluşturan hangi devletler var; İran, Pakistan, Türkiye var. Bu üç devletin hiçbirisi siyasî bakımdan veya iktisadî bakımdan aynı sistemleri paylaşmıyorlar. Hepsisi başka başka sistemleri paylaşıyorlar. Bu kadar sistem farklılığı olan ülkeler arasında ciddi anlamda bir ekonomik entegrasyon olabilir mi, bana göre olamaz.

Diğer devletler, ECO'ya yeni dahil edilen ve özellikle Türk Cumhuriyetlerinin hepsi Avrupa Topluluğuyla daha önce söyledim, partnership ilişkisine girmiş devletler. En ileri düzeyde şu anda o devletlerin ekonomik ilişkileri Avrupa Topluluğuyla belirli haldedir.

Türkiye'nin onlarla kapsamlı bir ekonomik işbirliği anlaşması yok. Söylüyoruz ama biz; biz Türk Cumhuriyetleriyle muazzam ilişkilere gireceğiz, korkunç entegre olacağız, adamlar entegre oluyorlar.

Başka bir hatıramı ben size söyleyeyim. Türkiye, Gümrük Birliğini gerçekleştirdiği zaman ilk Türkiye'yi, Sayın Cumhurbaşkanımızı tebrik eden devlet başkanı Özbekistan Devlet Başkanıydı ve söylediği de şuydu: Bundan sonra sizin vasıtanızla Avrupalılarla daha iyi dost olacağız. Herhalde size bir şey ifade ediyor.

Dolayısıyla bana göre cevabımı bu kadar verebiliyorum. Herhalde gerisini siz tamamlarsınız.

Oturum Başkanı - Teşekkür ediyoruz, buyurun.

Halil Baha KARABUDAK - Rekabet Kurumu, müdür.

Efendim, demin çizdiğiniz perspektifte, demin çizdiğiniz çerçevede o zaman Rekabet Kurumunun “Post Helsinki” sürecine göre fonksiyon ya da varsa misyonu sizce nedir? Bu konuda görüşlerinizi rica edecektim.

Prof. Dr. Tuğrul ARAT - Teşekkür ederim.

Rekabet Kurulunun fonksiyonunu, aslında teşekkür ederim başka bir şeyi ihmal etmiş olabilirim, o konunun üzerinde durmak istiyorum. Hep kriterlerden bahsederken çok önemli bir şey atladım. Ama, Rekabet Kurulunun fonksiyonunu önce ve önce tabii iktisadi kriter, Kopenhag İktisadi Kriterinde sözü edilen en önemli müesseselerden birisi olma özelliğinde aramak lâzım, yani; piyasa ekonomisinin bütün etkisiyle işleyebilmesini sağlayacak temel müesseselerden biridir Rekabet Kurumu, onu biliyoruz. Dolayısıyla Rekabet Kurumunun fonksiyonu bizatihi bu açıdan yeterince belirlidir, açıktır. Bütün mesele Rekabet Kurumuna daha iyi çalışma imkânı vermek, Rekabet Kurumunu daha hızlı ve daha sağlıklı çalışır noktaya getirmek için onu takviye etmek ve desteklemek bir, ikincisi de; Rekabet Kurulu kamuoyu ilişkilerinde, kamuoyunun Rekabet Kurumunun önemini daha iyi algılayıcı şekilde aydınlatılmasını sağlamak önem taşıyor.

Bana göre Rekabet Kurumu kurulduğundan beri, şimdi Rekabet Kurumunda konuşma yapıyorum diye söylemiş olmayayım ama, kurulduğundan beri zaten çok büyük bir ciddiyetle ve çok büyük bir araştırmacılıkla kendi fonksiyonunu çok iyi yerine getiriyor. Dolayısıyla, Rekabet Kurumuna hele bu kadar kısa bir zamandan beri çalışmakta Kurum, şu veya bu açıdan şöyle olmalıdır veya böyle olmalıdır diye bir değerlendirmeye tabii tutmak gerekli değil.

Rekabet Kurumu zaten Türkiye’de açıkça söylemek gerekirse, bunu bana göre Sayın Erol benden daha iyi bilir, Türkiye’de; Avrupa Birliği ve Türkiye ilişkileri olmasaydı hiçbir zaman kurulması gündeme gelmeyecek bir kurumdu. Dolayısıyla Avrupa Toplulukları, Türkiye ilişkilerinin sayesinde kurulmuş bir kurum. Tabiatıyla Avrupa Toplulukları ve Türkiye ilişkilerini güçlendirici nitelikte çalışacaktır. Bu bakımdan ben yeniden bir fonksiyon değerlendirilmesi yapılmasından yana değilim, yalnız şu iki şey var; Rekabet Kurulunun daha iyi hızlı çalışmasını sağlayıcı bazı imkânlar açısından mevzuatını yeniden değerlendirmesinin yararlı olacağına inanıyorum.

Bugün hâlâ bazı şeyler tartışılıyor. Biz önce kuruyoruz, sonra da; işte bu kadarı da fazla oldu galiba, işte şurasını keselim, burasını keselim veya şurası açık kalmış burayı da biraz koyulaştıralım falan diye kurduğumuz şeyi ortadan

kaldırmaya çalışıyoruz. Galiba Rekabet Kurumu yavaş yavaş böyle bir sıkıntının içine giriyor. Diğer kamu kurumlarıyla olan ilişkilerinde ve siyasilerle olan ilişkilerinde, benim dışarıdan gördüğüm, yanılabilirim. Bunun önlenmesi lâzım, eğer etkili, ikincisi hızlı, üçüncüsü de cesur şekilde çalışması temin edilecekse Rekabet Kuruluna tanınan güvencelerin belki artırılarak devamlılığının sağlanması lâzım, ama galiba bu konuda toplumda tartışmalar başlamış durumda, bu rahatsız edici bir şey.

Çünkü zor bir iş Rekabet Kurumunun yapacağı iş, yani piyasa ekonomisinin normal işleyişini önlemek için Türkiye’de oluşmuş birtakım yapılara doğrudan doğruya, yüz yüze müdahale etmek zorunda olan Rekabet Kurumu. O halde Rekabet Kurulunun özet olarak desteklenmesi lâzım, bu bakımdan önemli.

İkincisi, Rekabet Kurumunu kamuoyu bilmiyor. Rekabet Kurumu diye bir yer var, önemli bir yer herhalde, bir şeyler yapıyor, ama ne yaptığı belli değil. Rekabet Kurulunun ne yaptığını kamuoyuna çok iyi anlatmak lâzım, kamuoyu eğer sahip çıkarsa Rekabet Kuruluna, hem siyasilerle, hem kamu kuruluşlarında ilişkilerinde, hem de daha etkili faaliyet göstermede arkasına çok büyük güç alabilecektir.

Dolayısıyla, kısaca şöyle söyleyeyim: Rekabet Kurumunun yapması lâzım gelen şeyleri zaten Rekabet Kurumu yapıyor. Bana göre bunun desteklenmesi, güçlendirilmesi ve kamuoyuna daha iyi anlatılması lâzım. Rekabet Kurumu kadar, keşke bütün müesseseler Topluluk Türkiye ilişkilerini geliştirici bazı aksiyonlarda bulunabilseler. Ama bunu da tabii kabul etmek lâzım, Rekabet Kurumu zaten bu ilişkinin bir çocuğu; dolayısıyla bu ilişkiye hizmet etmek zorunda.

Oğuzkan GÜZEL - Rekabet Uzman Yardımcısı.

Hocam, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerini anlatırken ortaklık anlaşmasına dayanan bir ... direk adaylık yöntemine dayanan siyasî ... anlattınız. 1995 yılında Gümrük Birliğinin gerçekleşmesiyle ilişkiler ... neredeyse dondu.

1/95 sayılı Ortaklık Konseyi kararında rekabet hükümleri var; “Türkiye ile Avrupa Birliği içerisinde, Gümrük Birliği sağlandığı için oluşabilecek rekabet uyuşmazlıklarında hangi ... olacağına dair 2 yıl içinde Ortaklık Konseyi toplanıp görevli organı belirleyecek. Bugüne kadar da Avrupa Birliği konusu ve Türkiye Rekabet Kurulu görevlerini yapacak” şeklinde özetleyebileceğimiz hükümler.

Fakat bundan sonra Ortaklık Konseyi toplanamadı. Buna paralel olarak, tam adaylık sürecimizde ... ortaklık anlaşmasına dayalı hukukî zemindeki bu ilişkilerin sürdürülmesi daha doğru olabilir mi, sizce?

Prof. Dr. Tuğrul ARAT-Aslında isterseniz şöyle yapalım: Sevgili Tunay Köksal'ın da söylediği gibi, aslında ileriye dönük olarak bazı şeyleri söylemek gerekiyor. Dolayısıyla ben şuradan başlayayım.

Söylemeyi unuttum ben, Avrupa müktesebatı denilen, müktesebata uyum zorunluluğu; bu tamamlayıcı bir kriter, galiba hep aklımızda olduğu için, nasıl olsa herkes biliyor gibi söylemeyi unuttum. Türkiye öncelikle bu demin söylediğimiz kriterleri de yerine getirirken, öncelikle Avrupa Topluluğu müktesebatına uyum sağlayacaktır.

Avrupa Topluluğu müktesebatına uyum sağlayacaktır, noktasında bir şey anlatmak istiyorum. Türkiye'nin iki boyutta bir gelişmesi var, bana göre Avrupa Topluluğuyla ilişkilerimizin ortaklık zemininde gitmesi çok iyi olur. Fakat şimdi Türkiye, Helsinki'den sonra doğrusunu söylemek lâzım gelirse farklı bir yere sıçradı. Deminden beri başkalarını eleştirirken söylediğim sözü, kendi açımdan da söylemem lâzım; ortaklık ilişkisine ağırlık verelim, hâlâ üyeliğe şey etmeyelim demek mümkün değil. Şu anda Türkiye'ye büyük bir fırsat doğdu ve Türkiye ortaklık ilişkisinin dışında bir hamle yapma imkânına kavuştu.

Diğer aday ülkelerle birlikte bir proses içine girdi, bir katılım süreci içine girdi. Bu katılım sürecinde Türkiye'nin yeri daha belli değil, sadece girdi. Şimdi onu izah etmeye çalışacağım. Artık dönüp de, Ankara ve Protokoldeki hükümlere göre geliştirelim biz yine de diyemeyiz. Bir süre için en azından bu yeni imkânı denemek zorundayız. Benim söylemek istediğim, buna rağmen Ankara Anlaşması temel bir garantidir, onu hep cebimizde tutalım. Yani bir tapu senedi gibi bir yerimize koyalım, o bize bir yerde lâzım olacak.

Şimdi nedir bu, yeni dönemde Türkiye nerededir?

Bir kere milli program dedik, aslında bir katılım süreci var, bu katılım sürecinde değişik ülkeler, değişik gruplar içinde ele alıyoruz; bir fiilen alıyoruz, bir hukuken alıyoruz. Şimdi fiilen alınımı söyledim, bunlardan öncelikli girecek olanlar bunlardır, diğerleri biraz bekleyecektir. Daha çok iş yapacaklar, belki daha fazla para alacaklar yardım için, fakat bekleyecekler dedik.

Bunun dışında başka bir şey var; bu, bu ülkeler için öngörölmüş bir süreç var, katılım süreci denilen. Tabii her ülkenin ortaklık anlaşması bu sürecin hukuki

temeli, onu zaten Avrupa kabul ediyor. Bizim için Ankara Anlaşması, onlar için Avrupa anlaşmaları.

Onun dışında bir katılım öncesi strateji var, o katılım öncesi strateji meselesi çok önemli, o katılım öncesi stratejide birtakım safhalar; bu safhalarda Topluluk önce girecek adayları öncelikle topladı Lüksemburg'dan sonra, hepsini bir konferansa aldı. Yapılacak şeyleri anlattı, o konferansa tabii Türkiye giremedi; çünkü o zaman daha Türkiye'nin yeri belirsizdi.

İkincisi bu yapılacak şeyler arasında neler var, bu yapılacak şeyler arasında şu var: Topluluk bir katılım ortaklığı belgesi ya da bir somut katılım strateji belgesi hazırlıyor. Bunu hazırlarken karşı tarafında görüşlerini alıyor, bu nedir?

Topluluğa katılmada her ülke için ayrı ayrı hazırlanıyor bu belge, bir ülke için hangi öncelikleri yerine getirme gereklidir Topluluğa katılmanın şartı olarak bunlar belirleniyor. Bu mutabakat içinde hazırlanıyor ve Topluluk tarafından kabul ediliyor. Diyor ki; bunları yerine getirirse, Topluluk o ülkeye şu kadar daha yardım edecektir. Ülke buna karşılık milli bir program hazırlıyor. O milli programında diyor ki, benim önceliklerim şunlardır, senin belirttiğin öncelikler içinde ben önceliklerimi şöyle koyuyorum. İmkânlarım bunlardır, bu imkânlarım çerçevesinde bunu şöyle yapacağım diyor.

O milli program dediğimiz şey çok basit bir şey değil. Şu, Slovenya'nın milli programı, bu böyle bir şey; bunu bizim planla mukayese ettiğimiz zaman üç tane plan eder. Bu üç yıllık bir milli program, Slovenya gibi küçük bir ülkenin milli programı.

Bu milli program hazırlanacak, bu milli program hazırlanmadan önce aday tarafından veriliyor, karşı tarafın görüşleri alınıyor, müzakere ediliyor, mutabakat sağlandıktan sonra bu şekilde oluyor.

Bununla Topluluğun kabul etmiş olduğu strateji birleştiriliyor ve bir Bakanlar Konseyi kararına bağlanıyor. Bakanlar Konseyi kararı çok önemli, şimdi bakın biraz önce bir şey söyledim; bizim yerimiz henüz belirlenmiş değil, sadece biz genel süreç içine girdik dedim. Daha Türkiye Zirve tarafından bu genel sürecin içine girmesi uygun olan bir devlet olarak ilan edilmiştir. Daha süreç başlamadı.

Türkiye'nin durumunda Zirvenin kararları bağlayıcı değildir, Zirvenin kararları bir tür tavsiyedir. Asıl şimdiden sonra, Bakanlar Konseyi tarafından verilen kararlarla Türkiye'nin durumu belirlenecektir, en önemli karar da bu.

Topluluk bizim için bir katılım stratejisi hazırlayacak, öngörülen bir şey bu, daha henüz belli değil varsayıyoruz, diğerleri için yaptı. Biz bir milli program hazırlayacağız, bunlar çeşitli müzakere safhalarından geçerek olacak. Hatta belki bizi önce çağırıp anlatacaklar, bunlar nasıl olacak diye, sonra bunlar yapılacak ve bunlar birleşecek, tek bir belgeye bağlanacak. Avrupa Birliği Bakanlar Konseyinin, Türkiye için "Accession Strateji Kararı" haline dönüşecek, o karardan sonra gerçek anlamda Türkiye'nin yeri belirlenecek.

Çünkü, o karardan önce Topluluk hiçbir şey de bağlı değil. Zirvede verilmiş tamam, Bakanlar Konseyinde Yunanistan engelleme çıkarsa hiçbir şey yapamaz Topluluk, ama o karar verildikten sonra ne Yunanistan, ne Almanya, ne şu ne de bu hiçbir şey yapamaz.

Daha şimdi oraya gidilecek yoldayız biz, bir görüş; bu böyle olursa tıpkı diğer ülkeler gibi Türkiye'nin de milli programı olacak ve o milli program çerçevesinde Türkiye yaptığı her şeyi belli periyotlarda toplulukta tartışacak; ben bu kadar yaptım diyecek, o diyecek ki tamam diyecek ki, olmamış eksik diyecek. Yüz yüze bir denetleme, ki işin en ağır tarafı, bütün devletler için bu; baka lım bizim bu milli egemenlikçi kişilerimiz bu işe nasıl tahammül edecekler. Burada hakikaten bir ülke için çok sıkıntılı dönemler var.

Bakın ben bir vesileyle, bir ülkenin bu toplantılarına katılmış olan bir kişiyle konuştum, adam ağlıyordu Macar; "Allah düşürmesin bunların eline" diyordu. Bu çok ciddi bir olay, bu oldu da verdim de, ben büyük ülkeyim sen küçük ülkesin falan değil. Bu adam resmen sana geliyor, diyor ki; "arkadaş benim kulübüme girmek için sana verdiğim ödevleri yaptın mı, getir bakayım, bu ödev olmamış. Al bunu git yeniden yap, şu güne kadar yap ve tembellik istemiyorum" der. Bakın bu biraz şaka gibi geliyor ama, ben sadece yumuşatarak söylüyorum, bu böyle.

Adım adım, o her adımda sınıf geçtiğinde eline para verecekler, al kardeşim iyi etmişsin diyecekler. Budur bunun şakası yoktur, diğer ülkeler için de böyledir, Türkiye için de böyle olacaktır. Eğer bu sisteme girersek böyle yürüyecek, eğer bu sisteme girmezsek ne olur? Başka bir yolu var ve hangisi uygulanacak belli değil. Şimdi Ankara Anlaşması işe yarayabilir, bu benim şahsi kanaatim; 28'inci maddenin içeriğine göre benim stratejimi tayin et, ben bu sistem

içinde değil de, daha farklı bir sistem içinde geçmek istiyorum, ağır olsun zararı yok, ben 2002'de girmeyeyim 2003'te, 2010'da gireyim, 2015'te gireyim, yalnız sonuçlar açısından öyle olacak hiç merak etme. Oraya girersiniz, sadece azar işitmeden olur bu.

Ben özel bir strateji istiyorum, kabul eder mi, bana göre eder. Belki kendisi önerecek o da belli değil; çünkü daha önce dikkat ederseniz Lüksemburg'da buna benzer bir yapıyı önerdi Türkiye için, dedi ki; "senin 28 inci madden var, niye sen buraya girmek istiyorsun. 28 inci madde çerçevesinde seninle bir strateji çizelim, o çerçevede yürüt" dedi.

Bana kalsa, tek başıma ben bu ülkenin sorumlusu bir adam olsam ve benim dediğim olsa Allah biliyor ya, ben bu yolu tercih ederim. Çünkü öteki biraz insanı sıkıyor ve üzer. Bu çok zorlu bir yol ve biz buna dayanmaya alışık bir toplum değiliz. Özellikle geçmiş tarihimizde "Düyun-i Umumiye"nin varlığı, kapitalasyonların varlığı, büyük devletlerin baskısının varlığı henüz daha, hatta canlı tarihleri itibarıyla hayattayken bu konunun Türkiye tarafından hazmedilebileceğini tamamen ben düşünmüyorum, inşallah yanılıyorum.

Bu nedenle keşke Türkiye'ye özgü bir strateji kabul etseler, bu genel sistemin dışına alsalar. Şimdi milli program, ikinci bir yol, peki bu sistem uygulanırsa Türkiye için bundan başka türlü kurtulmak mümkünlüğü var. Ama onu biz yapabilir miyiz, ben onda şüpheliyim. Bu sistem icabı olarak, bakın burada milli program neyi içerecek ?

Milli program, diğer örneklerini alarak tespit ediyoruz. 32 bölüme ayrılmış, 32 bölümde gerçekleştirilecek bir müktesebat uyumu programı; çeşitli şirketlerden tutun rekabete, rekabetten tutun siyasi mekanizmalara kadar bütün uyulması gereken alanlar 32 bölüm içinde mütalaa edilmiş, orada Topluluk müktesebatı dediğimiz, dikkat edin müktesebat bir mevzuat değil, mevzuatın yanında; bildirgeler, açıklamalar, şerhler, yorumlar, Avrupa Toplulukları Adalet Divanı kararları, bütün bu sistemi entegre ediyorsunuz.

İki; efendim bu çok kolay, tercüme ederiz ve yaparız. Hayır, maksat tercüme etmek değil. Eğer Topluluk belgelerini okursanız, bu kriteri söylerken "transpose" lafını kullanıyor, "adoption" lafını kullanmıyor. Sisteminize oturtacaksınız bunu; çünkü aynen yapamazsınız, hele üye olmadan hiç yapamazsınız. Adamın öngördüğü düzenleme üye için, siz daha üye olmadan kendi; siyasi, toplumsal ve iktisadi yapınıza bunu adapte ediyorsunuz. Dolayısıyla

bunu alacaksınız, kendinize ait bir uyarlamadan geçirerek bir metin haline getireceksiniz.

Bunun gibi 32 bölümde toplayacağınız binlerce belge var; bunları “transpoze” edeceksiniz. Söylediğim gibi iktibas değil, yanlış anlaşılıyor. Efendim tercüme edelim, iki tercüme etseniz bile tercüme edemezsiniz, nerede o kadar tercüman mı var Türkiye’de, o kadar tercüme edecek adam olsa; uluslararası anlaşmaların hali malûm Resmî Gazete’de yayınlanan.

Bir Resmi Gazete’deki metni okuyun Türkçe, bir de hakiki metni okuyun. Ne kadar tercüme etme yeteneğine sahip olduğunuzu rahatlıkla ortaya koyabilir, dolayısıyla bu sistem çok yoğun bir çaba ister. Bunu yapmak için ne yapacağız? Bunu yapmak için bugün Türkiye’de çok kaotik bir durum vardır; kamu kuruluşları birbiriyle dövüşmektedir, sen yapacaksın veya ben yapacağım diye, bırakın onları bakanlar saç saça baş başa girmiş durumdalar. Şu anda iki bakan, birbirlerinin arkasından birbirlerine iğne batırmakla meşguller.

Bu daha biraz ne yapılacağı belli olmadan ortaya çıkan durum, burada eğer biraz yurtdışı meselesi varmış, gibi bir durum söz konusu olursa bütün kamu kuruluşları birbirine girecektir. Çünkü biz bu gibi çalışmaları, yurtdışı seyahat olanağı olarak kabul ederiz. Onun için hepsi birbirine girecektir, bu neyi gösterecek? Ciddi bir koordinasyon savaşını ortaya çıkartır, bir Türkiye savaşı kamu kuruluşları arasında.

Dolayısıyla bunun önüne geçmek lâzım, öncelikle acil yapılacak şey; çok ciddi bir koordinasyon, bu koordinasyonda mevcut yapılardan hiçbirisini gerçekleştiremez. O halde kanunla yeniden bir koordinatör birim kurulacak bu işi yapacak, o koordinatör birim mutlaka büyük yetkilerle donatılacak. Bu koordinatör denetleyecek, bütün bakanlıklarda yapılacak tüm hukuki düzenlemeler bu koordinatör birime gelecek ve bu koordinatör birim yapacak. Topluluğun bize yapacağını, bu koordinatör, biz yapalım bizim adamımız yapsın bize, onlardan azar işitmektense birbirimizden azar işitmek iyidir.

Dolayısıyla bu koordinatör birim çok iyi yetişmiş, çok kalifiye bir küçük çekirdek birim olacak, fakat çok yetkili bir koordinatör birim olacak. Bu koordinatör birim hazırlayacak Türkiye’yi ve sonra bu koordinatör birimin yaptığını Dışişleri Bakanlığı, öyle her kurum ben bizimkini karşılamaya gideyim demeyecek.

Bunu denedik bakın, 1996,1997,1998’de denedik ve rezil olduk. Türkiye bugün teknik mevzuatı denedi, teknik mevzuatta 5’inci yıl dolmak üzere, 5 yıllık süremiz var ve bir nebze adım atmadık. Habire gidiyoruz adamlara, en çok yaptığımız 4 senenin sonunda hâlâ mevzuatınız var mı?

Mevzuatınız var mı lafı, inanın bugün hâlâ Türk kamu kuruluşlarının temsilcileri gidip Topluluğa, bize hâlâ teknik mevzuatınız tam gelmedi diyor. Adamlar da 7 nci defa gönderdik, sizin her geleninize bir tane veriyoruz, kaybediyor sizinkiler yolda diyor. Ciddi söylüyorum bunlar şaka değil, gayri ciddi tarafı yoktur, bunların hepsini yaşadık biz. Ben özelleştirme için, Devlet Planlama Teşkilatı adına Alman Sefaretine telefon ettim, Özelleştirmeye sorduk adam vermeyor Alman mevzuatı lâzım oldu, bu olan bir olaydır bakın.

Ben telefon ettim adam çıktı, ticaret müşaviri mi neymiş, dedi ki; “biz sizin Mr. Yaramancı’nın Başkanlığındaki 15 kişilik bir heyetinizi 20 gün süreyle ağırladık. Meşhur o Doğu Almanya’nın entegrasyonu çerçevesinde gerçekleştirilen özelleştirme olayının gizli kayıtlarını kaldırarak brifinglerle kendilerine anlattık ve tüm Almanya’nın özelleştirme mevzuatını kendilerine Türkçe tercümeleriyle beraber verdik” dedi.

Bakın ben bunu aynen yaşadım, dedi nasıl bulamıyorsunuz Özelleştirmede ben size bu belgenin kaçta kaçını veririm bu belgenin, sizin Özelleştirme İdarenizde bunlar var dedi.

Özelleştirmeye telefon edip bize hayır dendiği için biz bunları aramıştık, telefon etmediniz mi diye sordu. Biz de ettik, onlarda var da biz de istiyoruz, dedim ben. Bu kadar kısa zamanda verilecek bir şey değil, biz onlara tam setleriyle full olarak verdik dedi.

Özelleştirme İdaresi, Devlet Planlama Teşkilatına bunları vermedi. Büyük bir ihtimalle de kendisinde de yok, birisi almış gitmiş. Yani Almanya’dan getirirken belki de ağırlık yapar diye bıraktılar. Bu olayı inanın ben yaşadım, şaka değil bu.

Dolayısıyla bu işi ciddiye alacak bir koordinatör birim ve bütün yetkiler verilecek ve bu birimin yaptığı hazırlığı sunacak olan da tek birim Dışişleri Bakanlığı olmalıdır. Öyle herkes kendi çantasını alıp da Avrupa’ya gitmemelidir. Dışişleri Bakanlığının oluşturacağı heyetlerde diğer kurumlar, kuruluşlar görev alabilirler. Ama benim görüşüm, bu koordinasyon sistemi hazırlanmadan ne yapılacak, bu önce yapılacak.

İki; bunu gerçekleştirecek olan kadroların yetiştirilmesi için ciddi, yoğun, belki Topluluktan alınacak yardımların da tümünün buna harcanması gerekir; eğitim. Eğitim, eğitim, eğitim.

Bu işi gerçekleştirecek kadroların yetiştirilmesi için gereken şey eğitim, bu iki adım önemli. Bu iki adımdan sonrası çok önemli değil, bu iki adım önemli.

Biraz daha indirgeyerek söyleyeyim, Rekabet Kurumu; Rekabet Kurumu bana göre herhalde kendi açısından kendi eğitimini en iyi yapan kurumlardan birisidir. Yani biz dışarıdan da görüyoruz, alınan arkadaşları da görüyoruz, buradaki sistemi de görüyoruz. Dolayısıyla burada zaten rekabet açısından eleman yetiştiriliyor, ikincisi; Rekabet Kurumu kendisine düşen vazifeyi bana göre biraz ağır olmakla beraber yapıyor. Biraz ağır olmakla beraber yapıyor diyeceğim, belki daha çabuk yapılabilir. Biraz önce söylediğim nedenler de buna dahil olabilir, ağır yapıyor. Fakat ne derler; “geç olsun da, güç olmasın” o kadar da önemli değil. Çünkü şu anda Rekabet Kurumu veya rekabet alanındaki aksiyonları nedeniyle Türkiye eleştirilmiyor, demek ki burada bir şart yerine getirilmiş durumda. O halde fazla endişe edecek bir şey yok.

Topluluk - Türkiye ilişkilerinin ortaklık açısından çalışması olsun, belki demin dediğim gibi üyeliğin de gelişmesi ortaklık mekanizmalarına bağlanacak, onu bilemiyorum. Keşke öyle olsa diyorum ben kendi açımdan, o zaman ancak bir önemli nokta var; ortaklık mekanizmasının çok iyi çalışması lâzım.

Sizin söylediğiniz; Gümrük Birliği kararı olsun, Katma Protokol olsun, Ankara Anlaşması olsun, ortaklık mekanizmasının çalışması ciddi bir mekanizmadır. Ama herhalde, Avrupa Birliğine üyelik prosesinin ortaklık mekanizmalarına bağlanması ölçüsünde, ortaklık mekanizmalarının çalışmasına Topluluk da Türkiye kadar güvence altına alacaktır. Dolayısıyla ben onu çözümsüz bir mesele olarak kabul etmiyorum.

O bakımdan bugüne kadar olmuş bazı şeyler, Avrupa Birliği-Türkiye ilişkileri içinde rekabet uygulamalarıyla ilgili atamaların böyle bir süreç başladıktan sonra ortaklık mekanizmaları çerçevesinde yapılabileceğine inanıyorum. Yapılmazsa Avrupa'nın da aleyhine olur, yalnız Türkiye'nin aleyhine değil.

Sizin sorduğunuz soruya belki geniş çerçevelerde cevap verdim, ama zannediyorum kısmen de olsa cevap vermiş oluyorum. Teşekkür ediyorum, bana

bu vesileyle bu konunun Tunay tarafından eleştirilen kısmını anlatmama, kısmen olsun anlatmama yardımcı olduğunuz için, teşekkür ederim.

Bir Katılımcı - Yanılıyor muyum bilmiyorum, hep kafamda oluşan bir şey var; bizim Türkiye'miz devlet olarak değil, sokaktaki ortalama yurttaş tutumu olarak; Avrupa'yla ilişkilerimizde, İngiltere'nin ilişkileri arasında bir paralellik düşünüyorum öteden beri, bu konuda sizin düşüncelerinizi öğrenmek istiyorum. Belki ilk bakışta garip gelebilir, ama böyle bir düşünce oluştu.

Bizde asıl en çarpıcı örneği bence, futbol maçlarında karşılaştığımız şey; biz Avrupa'daki takımlarla futbol oynarken seyirci “vur vur inlesin, Avrupa dinlesin” diyor. Avrupalı olan, kendini Avrupalı hisseden böyle bir şey söylemez başka bir şey söyler. Demek ki, Avrupalılık sizin başında söylediğiniz gibi, iyi bir biçimde altını çizdiğimiz gibi ekonomik bakımdan gerçekleşmesi, hukukun üstünlüğü ve çoğulcu demokrasi gibi bir başlıklar altında toplayabileceğimiz bir değerler bütünü, ama aynı zamanda da bir coğrafi kavram Avrupa. Bu nedenle Fas'ın, Avrupa Topluluğuna üyelik başvurusu reddedilmiş. Onları da ayıramazsın, Avrupa'yla ayıran sadece “Cebeli Tarık Boğazı”dır.

O bakımdan baktığımızda Türkiye'nin, örneğin Trakya toprağı olmasaydı, Trakya toprağı ki yanılmıyorsam Portekiz kadar ... büyük, bizim orada toprağımız olmasaydı eğer bizim Avrupalılığımız bu değerleri benimsemiş olsak bile, en azından tartışmalı olacaktı.

Çünkü Avrupa'nın coğrafyası da sizin çok daha iyi bildiğiniz üzere, sizlerin seminerlerinden, konferanslarından, derslerinizden öğrendiğimiz gibi Avrupa coğrafyası aynı zamanda tartışmalı bir kavram. Sonuçta bir coğrafya kavram.

İngiltere ile niye paralellik kuruyorum? Biraz zamanınızı alıyorum, 1994 yılı Mart sonunda ben İngiltere'ye yüksek lisans öğrencisi olarak gitmiştim. Mart sonuydu, bir üniversitenin yurdunda öğrenciydim ve Nisan ayının başlarında orayı bilenler bilir, ... tatili vardır, 5-10 günlük bir tatil. O tatil yaklaşmaktaydı ve bulunduğum kattaki İngiliz öğrenciler tatil programlarını tartışıyorlardı. Benim de İngiltere'ye ulaşmam daha 3-5 gün olmuştu. Ortak bir oda kullanıyorduk, onlar tatil programlarını tartışıyorlardı. Kimisi şuraya, kimisi başka bir yere, kimisi de Avrupa'ya gidelim diyor. Ben Türkiye'den giderken Avrupa'ya gidiyorum diye gitmiştim, bulunduğumuz yer Avrupa değil mi diye düşündüm. Bir müddet sonra baktım ki İngilizler, kendilerini aslında gerçek anlamda Avrupa gibi hissetmiyorlar.

Nitekim daha sonra sokaktaki insanları gördük, zaman içinde değişiyor. Daha sonra bugün yüksek lisansta ki, bugün sizin konferansınıza 5-10 dakika geç gelmemin nedeni o kitabımı aradım kütüphanede ve geciktim, o kitabımda “Churcill”in 1930’larda Amerika Birleşik Devletlerinde yayınlanmış bir makalesindeki sözlerini okudu hoca bize, orada “Churcill” diyor ki, daha 1930’ların başında; “biz Avrupa’yla bağlıyız, fakat Avrupa’nın ayrılmaz bir parçası değiliz” bu “Churcill”in düşüncesinin zaman içinde değiştiğini biliyorum.

Gelmek istediğim nokta şu: Adeta İngilizlerin kıta Avrupa’sıyla ilişkisi gibi bizim de bir ilişkimiz var, hem onlarlayız, hem onlardan ayırız. Aynı İngilizlerin yaptığı gibi yakın duralım, ama böyle bir realite var Avrupa’yla ilişkiler bakımından. Bu zaman içinde çözülecek toplulukların dili, bu ülkeyi yönetenler, bu hedef doğrultusunda yürürken bu realiteyi görmek ve ona göre hareket etmek ve belki de biraz zaman bazı şeylerin çaresi, o yüzden bugün sizde net biçimde duyduğum özel giriş sistemini kuvvetlendirici bir şey benim size söylediğim. Galiba bir de bu gerekçeyle özel giriş sistemi gerekli bize, çünkü İngilizler de büyük ölçüde tutumunu değiştirdi.

Ben İngiltere’yi görüyorum ve umutlanıyorum. İngilizlerin de böyle bir zorluğu olduğunu düşünüyordum daha önce, İngilizler büyük ölçüde hallettiler zaman içinde, biz de halledeceğiz diye düşünüyorum. Acılı olacak sizin anlattığınız reçeteyle, acı bir de bu yönüyle olacak diye düşünüyorum.

Prof. Dr. Tuğrul ARAT - Aslında ben çok kısa söyleyeceğim.

Orada bir sorun var; eğer siz bir yere entegre oluyorsanız, entegre olduğunuz yerin içinde kendinizi hissedersiniz. Orada işte problem kamunun Avrupa entegrasyonunu nasıl anladığını iyi anlamaktır. Zaten Türk kamuoyu, Avrupa’ya entegre olmayı Avrupa’nın içine girmek şeklinde anlamıyor. Bana göre bazıları sırf Avrupalıların istemediği bir şeyi olmasına imkân sağlayacak bir olay olarak mütalaa ettiği için Avrupa Birliğine üye olmak istiyor.

Tabii orada bir problem var, yoksa hiçbir zaman entegre olan bir ülke; biz, onlar tabirini kullanmaz. Entegre olan bizdir, bizim en gelişmiş uzmanlarımıza dahi adam diyor ki,, bakın Gümrük Birliği kuruldu, hâlâ diyoruz ki biz; “Gümrük Birliği içinde Avrupa’ya şu kadar kâr elde etti, biz bu kadar zarar ettik” deniliyor.

Hâlbuki ekonomik entegrasyonda Gümrük Birliği aşamasına geçmiş ülkeler artık biz, onlar diye birbirlerini değil, üçüncü ülkeleri anarken ifadelendirirler. Gümrük Birliği ve bundan sonra Ortak Pazar veya Avrupa Topluluğuna girişte, meselâ geçen gün Tarım Bakanlığının bir yazısı çıktı, önce ben çok memnun oldum. Tarım Bakanlığı, Türkiye’de açık konuşmak gerekirse Tarım Bakanlığında ve Maliyeden arkadaşlarım varsa özür dilerim kendilerinden, her yerde söylüyorum zaten; iki tane bakanlık var ki, bunlar Avrupa Topluluğuna girsek bile Avrupalı olmayacaklar. Bunlardan birisi Tarım Bakanlığı, diğeri de Maliye Bakanlığı, yıllardan beri büyük bir uğraş verildi. Bunların ikisi de bütün uyum çalışmalarında alt komite başkanlıkları da yapmışlardır. Hangi alt komite başkanlığını Tarım Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı yapmışsa, o alt komiteler rapor vermediler, ümitsiz. Eğer bir alt komiteden rapor almak istemiyorsanız Tarım Bakanlığı ve Maliye Bakanlığına vereceksiniz, bitti, Avrupa Topluluğu meselesi orada ölmüştür.

Şimdi Maliye Bakanlığının en ilginç direnmelerinden birisi, dolaylı vergilerde çok ciddi çalışmalar yapılması lâzım, diyor ki; Gümrük Birliği...

... karşılaştırma zamanı gelmiştir. Kulaklarıma inanmadım, en sonunda anladık. Bu yapı tamamen değişmelidir, aksi takdirde Avrupa Birliğine üye olduğumuz bir ortamda Avrupa tarımının Türkiye sömürgesi haline gelecekmiş. Avrupa Birliğine üye olursan zaten Avrupa’nın içinde olacaksın, sömürge olamazsın ki, olsa olsa sen de beraber bir başka ülkeyi sömüreceksin. Entegrasyon kavramı bir kere ters anlaşılıyor, o halde ne yapılmalı? Önce eğitim dedim ben, eğitim yalnız uzman yetiştirmek diye belirttim ama yanlış belirttim, bir yeri daha düzeltmek lâzım; kamuoyunda Avrupa Topluluğunu daha iyi tanıyacak şekilde yeniden bir halk eğitimine tabii tutulması lâzım.

Biz 15 seneden beri zaman zaman Sayın Cumhurbaşkanına, son dönemde artık daha başka danışmanlar buldu, bize olan inancını çünkü kaybetti. Kamu kurumları gittiği zaman hepsini birbirine kazık atmak için, Cumhurbaşkanının önünde birbirlerini kötiledikleri için, sonunda bundan birkaç sene önce bir kere daha dinledi bizi, bir daha çağırıyor.

Ama o zamanlar Sayın Cumhurbaşkanı çok doğru olarak hep şunu söylerdi, onu hiç unutmam, her defasında biz anlatıyoruz aynı şeyleri ve adam da her defasında aynı şekilde nezaketen dinleyip çok teşekkür ediyor; ama zaten siz bunu bana hep anlatıyorsunuz, siz bunu halka anlatıyor musunuz, diye sorar. Bunu gerçekten sorar; bana her zaman anlatıyorsunuz, ama önemli olan halktır halka bu şekilde anlatıyor musunuz, diye her zaman sorar.

Çünkü, aslında gerçekten demokratikleşme sürecinin de bir parçasıysa bu, sonuçta karar verecek Türk halkı olduğuna göre ve ister istemez günün birinde Türk halkının da bir onayını almak gerekeceğinden Türk halkına bunu anlatmak gerekir.

Biz hepimiz, Türk entelektüelleri birbirine anlatıyorlar. Meselâ ben gelip size anlatıyorum, siz de günün birinde gelip bana anlatırsınız. Ama galiba ikimizin veya en azından benim görevim icabı, meselâ ben geçen yıl 12 tane vilayet dolaşım bu ayrı, ama bizlerin daha çok bunu yapması lâzım; Avrupa Topluluklarını Türk halkına anlatmak, her seviyede anlatmak ve her seviyenin seviyesine inerek anlatmak lâzım. Dolayısıyla bu yapılamazsa, eğer uluslararası entegrasyonların amacı önce ekonomik, sonra siyasal, ama işleyiş mekanizmaları hukukidir diye gidip Ağrı'daki esnafa bunu anlatırsanız adam Avrupa Topluluklarına daha çok düşman olur; “ulan bu ne anlaşılmaz şey, Allah belasını vermesin” der ve çıkar. Onun anlayacağı dilde onu anlatmak mecburiyetindeyiz.

Eğer bunlar yapılmazsa, ileride ne yapılacaklardan birisi Türk halkına Avrupa Topluluklarını anlatmak. Avrupa Topluluğu-Türkiye ilişkilerini anlatmak gerekiyor.

Bir şey söyleyeceğim; coğrafya bakımından o değişiyor zaten, kültürel olarak, anlayış olarak, bakın meselâ Alman Sosyal Demokratları gibi hâlâ bazı dini faktörlerin Avrupa kültürünün oluşumunda etkili olduğuna inanan ve bu nedenle Avrupa'ya entegrasyonu dar bir çerçevede almak isteyenlere göre, Avrupa'nın sınırları Eski Batı Roma sınırlarıdır.

Kampçı görüş çerçevesinde Avrupa'yı daha geniş anlayanlara göre, Avrupa'nın sınırı Urallardır. Herkesin kendisine göre bir Avrupa anlayışı olabilir. Bizim için de meselâ Trakya sınırları, Avrupa sınırları olabilir. O zaman rahatsız olmayız, biz zaten Avrupa'nın içindeyiz, diğerleri düşünsün der ve otururuz.

Geçenlerde meselâ buraya birisi geldi, bir Alman Muhafazakar bir milletvekili geldi. Orta Doğu Üniversitesinde bir konuşma yapmış, çok ilginç bir konuşma, diyor ki; Ben Türkiye'nin alınmasına karşı değilim. Yalnız alınırsa Ukraynalılara ne cevap veririz. Ukraynalılar da yarın girmek isterlerse, biz siz Avrupalı değilsiniz diyemeyeceğiz. Hâlbuki, Türkiye alınmadığı sürece Ukraynalıları da almayacağız” diye adam adeta Türkiye'den anlayış beklercesine oturdu ve bunu anlattı.

“Ukraynalılara şimdi ayıp olur, siz de dışarıda kalın, onlar da dışarıda kalsın. Avrupa’nın sınırları Türkiye’ye girerse çizmek zor diyor. Ben de hatta ona cevap olarak şunu dedim: “Kıbrıs eğer Avrupa’daysa Ukraynalılara, Türkiye’nin neden Avrupa’da olduğunu anlatmak zor olmaz. Eğer Kıbrıs’ı Avrupalı olarak kabul ediyorsanız ve Ukraynalılara anlatabiliyorsanız, Türkiye’yi de haydi haydi anlatırsınız. Eğer siz anlatmazsanız çağırım ben anlatırım” dedim.

Avrupa coğrafyası değişiyor. Ama şu var ki, günümüzde Türkiye’nin bir Avrupa devleti olmadığını iddia edenler zannediyorum, eğer belli ideolojilerin etkisi altında değillerse, bu Alman muhafazakâr parti milletvekili gibi, çünkü orada görüldüğü üzere; Katolik, Protestan ideolojisinin etkisi var. Türkiye’nin Avrupalı olduğu çok kesin; çünkü sizin söylediğiniz gibi Trakya toprağı Avrupa’dır ve en azından Lüksemburg kadar bir topraktır. Dolayısıyla buna itiraz etmek mümkün değil.

Bir başka husus var; Türkiye’yi Avrupalı kabul etmeyen Avrupalılardan çok, bana göre zorluk Türkiye’yi Avrupalı kabul etmeyen Türkler, onlar asıl bana göre demin bahsettiğimiz eğitim, o eğitime kontreğitim yapıyorlar Türkiye’de şimdi; Türkiye Avrupalı değildir, bunlar bizi mahvedecekler, bunlar bizim ahlakımızı bozacaklar, bunlar bizi perişan edecekler diye devamlı bir çok ciddi olarak kontrpropaganda var Türkiye’de ve bana göre en büyük tehlike o gibi geliyor. Onu kırmak için asıl Türkiye ne yapabilir, onun üstünde düşünmekte hâlâ zaruret var, bana göre.

Oturum Başkanı - Sayın Hocam, teşekkür ediyoruz.

Ben diğer bir arkadaşıma söz vermeden önce, biraz kürsü ve mikrofon avantajımı kullanarak kısa bir ekleme yapmak istiyorum. Sizin rekabet konusunda, Baha Beyin sorusu üzerine söylediklerinize.

Ben de bugün Rekabet Kurulunun uluslararası ilişkilerini izlemeye çalışan bir personeli olarak özellikle Komisyonun, Rekabet Genel Müdürlüğünün yayınladığı ve rekabet politikasını genel olarak değerlendiren, 1998 faaliyetlerini değerlendiren 1999 raporunda, halihazır rekabetten sorumlu komiser “Mario Monte”den önceki “Van Miert”in diğer aday ülkelere Türk Rekabet Kurumunu örnek gösterdiğini, yani çok kısa sürede hem kurumsallaşma, hem mevzuat açısından çok büyük başarı elde ettiğini, yani Avrupa Birliği tarafından teyit edildiği için bizim dışımızda onu belirtmek istedim.

Yine aynı şekilde, belki arkadaşlarımızın büyük bir kısmı takip ediyor, ama takip etmeyenler için de “Helsinki Zirvesi”ne Komisyonun sunduğu, Türkiye’nin tam üyelik yolunda ilerlemesine ilişkin İkinci Olağan Raporda da; Rekabet Hukuku açısından Türkiye’nin mevzuatının yeterli olduğu belirtiliyor, teşkilatlanmasının yeterli olduğu belirtiliyor, sadece tekel idaresi ve teşviklerle ilgili, şu an bizim görev alanımızda olmayan, konular dile getiriliyor. Bunu söylemek istedim.

Ayrıca benim de katılımcı olarak bir sorum olacak, izin verirseniz en sona saklamak istiyorum.

Gamze ... - Hocam, benim söyleyeceklerimde takviye olacak.

Soracağım soruyu zaten siz Zirvenin, Topluluk Hukuku içerisindeki niteliğiyle Zirve kararlarını söyleyerek yanıtlamış oldunuz, o yüzden onu tekrar sormayacağım.

Maliye Bakanlığı ve Tarım Bakanlığına atfen bir şeyler söylediniz, konuşmanızda belirttiğiniz iki gün önceki Orta Doğu Teknik Üniversitesindeki konuşmayı dinlemiştim. Bakana sorulan sorulardan biri de, işte malum adaylık süreci içinde ayrı bir bakanlığa ihtiyacı olup olmadığı, bunun Dışişleri Bakanlığı tarafından mı, yoksa ayrı bir koordinasyon tarafından mı yürütülecek sorusuydu. Çeşitli ülkelerin deneyimlerinden söz ettikten sonra, bakan; aslında koordinasyonu yürütecek veya ilişkileri sürdürecektir bakanlık neresi olursa olsun, bu kısım sadece sizin sürecin bizim için ne kadar acılı olabileceğini belirtmiş olmanızı teyiden söylüyorum, belki o şeyi daha şimdiden yaşamaya başlıyoruz. “Adı her ne olursa olsun son sözü söyleyen ve her zaman görüş bildirmesi gereken bakanlıklar Maliye ve Tarım Bakanlıklarıdır, Topluluk ülkelerinde böyledir. En son sözü Maliye Bakanlığı söyler, bütün politikalardan en önemlisi de her zaman tartışıldığı gibi Tarım Bakanlığıdır. Dolayısıyla adı ne olursa olsun, Kültür Bakanlığının sözü öncelikle geçerlidir. Koordinasyon birimi de olsa, Dışişleri Bakanlığı da olsa...” dedi.

Bunu sadece bir takviye olarak aktardım sizlere teşekkür ederim.

Prof. Dr. Tuğrul ARAT- Hayır, işte o zaman nereden başlayacağımıza yapısal reformun, belli şekilde yönetim reformunun kendiliğinden karar vermiş oluyoruz. Demek ki öncelikle iki tane kurum var, başlangıç adımını atmak için yapısal reformdan geçmesi gereken.

Aslında tabii çok önemli, Tarım Bakanlığı ve Maliye mutlaka söz söyleyecek bu konuda, o halde yapılacak şey şu olacak: Meselâ Tarım Bakanlığında benim bildiğim kadarıyla, ilk başında Tarım Bakanlığının bir Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü kurulması düşünülmüş. O yapılmamış daire başkanlığına indirilmiş, ondan sonra şube müdürlüğüne indirildi, herhalde yakında bir hademeye emanet edecekler.

Maliye Bakanlığında, Maliye Bakanlığında çok değerli arkadaşlarım var, onlar da beni teyit edebilirler. Bir ara Maliye Bakanlığında çok güzel bir ekip kuruldu, Avrupa Topluluğu Koordinasyon Dairesinde yetiştirmek için dünyanın da masrafı yapıldı; yurtdışına gönderildiler, getirildiler, bir ara bazılarını yurtdışında görevli zannediyordum. Ondan sonra onlar yetiştirildikten sonra kullanılamaz hale gelen eşya gibi belli yerlere dağıtıldılar ve oralarda muhafazaya alındılar.

O önemli bakanlıkların Avrupa Birliğine verdiğini önemi gösteren en güzel örnektir. Daha doğrusu nelerin ne kadar önemli olduğu, yapması gerekenlerin Türkiye'nin ne kadar önemli olduğu böylece ortaya çıkmış oluyor.

Benim bildiğim kadarıyla bir zamanlar Tarım Bakanlığı, Avrupa Birliğine daha çok önem veriyordu. Biraz şaka olsun, bu saatte şaka yapmak ne kadar doğru olur bilmiyorum. Meselâ ben bir dönem, bundan 8 yıl önceydi, Avrupa Birliği şube müdürlüğüne indiği zaman; Avrupa Birliği şube müdürünün, Avrupa Birliği şube müdürü olmak isteyen birisi tarafından dövüldüğünü hatırlıyorum. Şimdi artık dövmeyle bile üşeniyorlar, zavallı Avrupa Birliği şube müdürü oldu diyorlar.

İlmutluhan SELÇUK - Rekabet Uzman Yardımcısıyım.

Aslında soruma bir genel bakış açısıyla cevap verdiniz, belki geç kalmış bir soru oldu.

Müktesebatın hesabı veya ... ilk iş bir koordinatör kurum kurmak ve işi ona teslim etmek, dediniz. Ama ben şey sormak istiyorum, bu kurumun kurulması iyi olacaktır, bu koordinatör kurumun işe nereden başlaması lâzımdır ve yönü ne olmalı, müktesebatın iktisabı esnasında hangi alanlardan başlamalı; siyasal, ekonomik olarak izlenmesi gereken plan konusundaki düşünceleriniz nelerdir?

Prof. Dr. Tuğrul ARAT - İzlenmesi gereken plan konusundaki düşüncelerim aslında çok önemli düşünceler değil, herkesin düşündüğünü düşünüyorum.

Birincisi hiçbirine öncelik verilemez, hepsi beraber yürür. Siyasî meselelere öncelik verelim, iktisadi meseleler kalsın, iktisadi meselelere öncelik verelim hukukî meseleler kalsın denemez. Bu üç alan, üçü birlikte yürüyecektir.

Ekonomik mevzuat, bugün Topluluk müktesebatının önemli olan kısmı hâlâ ekonomik entegrasyonu düzenleyen mevzuattır; çünkü o rasyoneldir. Ötekiler daha çok devletlerin yetkisine bırakılmış konulardır, orada genel kriterler önemlidir. Dolayısıyla Topluluk mevzuatı dediğimiz zaman bugün, birebir biz bugün ekonomik mevzuatı anlıyoruz. Dolayısıyla, asıl işin ağırlığı tabiatıyla ekonomik mevzuatın uyarlanmasında kendisini gösterecektir. O bakımdan kendiliğinden bir öncelik meselesi ortaya çıkıyor.

Avrupa Topluluğu boyutuyla ilgili mevzuatın uyumu önceliklidir hiç şüphesiz. Şimdi onun içinde nelere öncelik verelim dersiniz, o Türkiye'nin politik tercihi olamaz. Katılım stratejisi müzakerelerinde Türkiye kendi tercihlerini veriyor, bütün ülkeler bunu yaptılar. Bütün ülkeler dediler ki Topluluğa, ben şuna şuna öncelik vereceğim. O benim fikrim olmamalı aslında, ama tabii eğer benim çok kişisel fikrimi soruyorsunuz, benim bütün bu konuşmalara rağmen tarım meselesi benim için çok önemlidir.

Türkiye'nin tarımsal reforma öncelik vermesi lâzım bir, ikincisi; vergi reformu, şimdiki vergi reformu gibi değil. Ciddi ve gerçek bir vergi reformu. Özellikle vasita vergilerinde tam uyum, bunlar hemen yapılmalı, çok kişisel bir değerlendirmem. Hizmetlerin serbest dolaşımını biran önce sağlayacak olan mevzuat uyumu neyse o yapılmalı, bunlar bana göre önceliklidir.

Bunun yanında malların serbest dolaşımı ile ilgili mevzuatın uyumu aşağı yukarı gerçekleşmiş sayılabilir. Teknik mevzuat dışında sınai mevzuat dediğimiz; vasıflara uygunluk, denetleme, ürün sorumluluğu vesaire gibi çok büyük bir alanda problemimiz var. Ama bu problem uyum sağlayamamaktan değil, koordinatör birim bulamayıp bu işi bir türlü gerçekleştiremememizden. Yoksa her şey hazır; uyumun yönü ve bilmem nesi bile tayin edilmiştir, bundan 5 sene önce tayin edilmiştir bunlar.

Bir furya çıktı; o yapacak ve bu yapacak, olmadı bu yapsın derken, 5 sene ertelendi. Bu konu bizim öncelik vereceğimiz bir konu olmasa da olur, ama çok büyük bir ihtimalle galiba son senesidir Ortaklık Konseyi Kararına göre, eğer Ortaklık Konseyi Kararına göre bu yıl da dolarsa gelecek yıldan itibaren Avrupa Birliği zaten bazı taleplerle, teknik mevzuat uyumunun gerçekleşmemesi nedeniyle

Türkiye'ye karşı Gümrük Birliği içinde söz konusu olabilecek bazı taleplerle gelecektir. O açıdan onu da buraya almak lâzım, böyle birtakım öncelikler tespit edilebilir.

Şu muhakkak: Ekonomik mevzuat uyumu diğer alanlardan daha önceliklidir. Çünkü zaten ... o mevzuattır, ötekiler kriter uyumudur. Biraz farklı olacak, ama ben bunu bilerek söylüyorum; insan haklarına uyum sağlarsak biz buraya gireriz, hayır giremeyiz. İnsan haklarına nasıl uyum sağlayacaksınız, insan haklarına uyum sağlamak ötekinden daha zor. Niye, insan haklarına uyum sağlamak için neler yapılması gerektiği o kadar belli değil.

Ama ekonomik olarak neler yapılması gerektiği bellidir. Karşınızda kocaman bir mevzuat duruyor. İnsan haklarına uyum sağlanması için yapılması gereken meselesi ise hayli tartışmalıdır. Dolayısıyla o kadar tartışmalı şeyden başlamak yerine bana sorarsanız, buradan başlayalım. Onu ihmal etmeyelim, ama buraya ağırlık verelim. Yapılacaktır zaten, ayrı bir konu o da.

Aslında insan haklarına uyum, demokrasiye uyum, hukukun üstünlüğü gibi meselelerde biz uyum sağlama gayreti yerine mevcut olandan geriye düşecek bazı davranışları yapıyor görünümünden kendimizi sakıyalım, o yeterlidir. Yani hâlâ Türk toplumunun, “Ulan bu herif şunu yapıyorsa sallandırırverirsin, bak bir daha yaparlar mı” anlayışından kurtulamadığımızı gösterecek. Bazı davranışlar içinde bulunduğça Türkiye'nin bir kesimi, Avrupalıya siz Türklerin insan haklarına yaklaşımındaki sağlıklı niyetini hiçbir zaman anlatamazsınız.

Dolayısıyla orada uyumdan çok, uyumsuz görünmemek önemlidir. İktisadi lejislasyonda uyum çalışmasının bir fiil yapılması, gerçekleştirilmesi, tek tek adımların atılması önemlidir benim kanaatime göre.

Bir de bir şey daha var, onu da eklemek zorundayım. Zannediyorum, piyasa ekonomisinin en önemli unsurlarından bir tanesi girişimciliktir. Girişim özgürlüğüdür daha doğrusu, girişim özgürlüğünü vergi mevzuatı dahil her açıdan güvence altına alacak bir sistemin Türkiye'de oturmasını sağlamak zorundayız.

Rekabet Kurumunun en önemli amaçlarından biri, girişim özgürlüğünün korunmasıdır. Ama bu yalnızca Rekabet Kurumunun görevi değildir. Siz adamın her yaptığını, bir yılda kazandığının yüzde 10'unu vergi olarak almaya kalkarsanız, adam bir yere baktığı zaman, sen galiba vergi kaçırıyorsun dersen, böyle serbest piyasa ekonomisi olmaz. Girişim özgürlüğünün bulunmadığı bir ülkede de, iyi şey olmaz.

Topluluk mevzuatına ekonomik alanda uyum sağlamak demek, öncelikle girişim özgürlüğünü kesin, açık ve meşru beklentiler açısından, tabii ki kaçakçılığa sevk edici imkânlar tanınsın demiyorum.

Benim başımdan geçen bir olayı anlatayım, ben girişimci falan da değilim, ben çift ücretli bir devlet memuru olduğum için, çifte vergi mükellefi olmak gibi bir kadersizliğe mahkum olmuş birçok vatandaştan birisiyim.

Geçen yıl çeşitli nedenlerden dolayı; yurtdışı, halk tanıtımı vesaire gibi nedenlerle bana çeşitli ücretler ödediler. Ben bunu okuldaki vergi hukuku hocalarına danıştım, dediler ki; “bunların hepsini telif hakkı say, hiç beyan etme” dediler. Ben dedim ki, olur mu bunların bazılarını telif hakkı diye değerlendirdim, bazıları telif hakkı değil, ben bunların hepsini gösteririm dedim ve bana “kazık yersin” dediler. Ve gayet net, miktarı da söyleyeyim, o kadar acayip bir miktar falanda değil; 750 milyon lira fazla para almışım bunlardan, bütün bir yıl boyunca. Bunu beyan ettim, devlet benden 550 milyon lira vergi aldı.

Böyle bir ülkede biz piyasa ekonomisinden yanayız, dersiniz olmaz gülerler. Bir kere bunun çözülmesi lâzım. Bir ara deprem vergisine de girdin, dediler. Ben de, eyvah girdiysek gitti, üzerine para vermek zorunda kalacağım dedim. Meğerse ücretlileri istisna etmişler, böylece kurtulduk ve 200 milyon lira gelirle, geçen yıldan gelen gelirle övünüyorum.

Bu örnek bence doğru bir örnek, kendimden de olsa veriyorum ve her yerde anlatıyorum. Böyle bir vergi sisteminde, piyasa ekonomisini koruyoruz, dersiniz olmaz. Buradan başlamalıyız, yani ta “a”dan, “z”ye kadar büyük bir değişim. Girişimciliğin korunması, girişimci özgürlüğünün korunması. Eğer bu olmazsa olmaz. Girişim özgürlüğünün korunmadığı bir ülkede piyasa ekonomisine ilişkin mevzuatı ben istediğiniz kadar adapte edeyim, olmaz.

Dolayısıyla mevzuat uyumu, müktesebat uyumundan çok önemli. Onun için ben hep müktesebat şartını unutuyorum. Çünkü önce yapısal reform, onun içinde kamunun kafasını değiştirecek mantalite reformu; eğitim, ondan sonra uzmanlar, ondan sonra müktesebat uyumu.

Başlayacaksak, ekonomik sistemin oluşmasını sağlayacak olan yapısal reformdan başlayacağız. Onun yanında hukuk sistemi, tamam onlar da devam etsin. Ama o birebir bir değişim gerektirmiyor, orada da bir mantalite değişimi. Ama iktisadi uyum bizi daha çok sıkacaktır.

Oturum Başkanı - Zaman hayli ilerledi, biz o nedenle sayın hocamıza çok teşekkür ederek bugünkü toplantımızı nihayatlendiriyoruz. Katılımcılara da çok teşekkür ediyorum, sağ olun.

Prof. Dr. Tuğrul ARAT - Bende çok teşekkür ediyorum.